

Universitätsbibliothek Wuppertal

Titi Livii Patavini Historiarvm Libri Qvi Svpersvnt Omnes

Livius, Titus

Mannhemii, 1780

Liber XXXI

Nutzungsrichtlinien Das dem PDF-Dokument zugrunde liegende Digitalisat kann unter Beachtung des Lizenz-/Rechtehinweises genutzt werden. Informationen zum Lizenz-/Rechtehinweis finden Sie in der Titelaufnahme unter dem untenstehenden URN.

Bei Nutzung des Digitalisats bitten wir um eine vollständige Quellenangabe, inklusive Nennung der Universitätsbibliothek Wuppertal als Quelle sowie einer Angabe des URN.

[urn:nbn:de:hbz:468-1-1309](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:468-1-1309)

LIBER XXXI

L

ME quoque juvat, velut ipse in parte laboris ac periculi fuerim, ad finem belli Punici pervenisse. Nam etsi profiteri ausum, perscripturum res omnes Romanas, in partibus singulis tanti operis fatigari minime conveniat; tamen, quum in mentem venit, tres & sexaginta annos (tot enim sunt a primo Punico ad secundum bellum finitum) æque multa volumina occupasse mihi, quam occuparint quadringenti octingenti octo (a) anni a condita urbe ad Ap. Claudium consulem, qui primus bellum Carthaginensibus intulit; jam provideo animo, velut qui proximis litori vadis inducti mare pedibus ingrediuntur, quidquid progredior, in vastiorem me altitudinem, ac velut profundum inveni, & crescere pene opus, quod prima quæque perficiendo minui videbatur. Pacem Punicam bellum Macedonicum excepit; periculo haudquaquam comparandum, aut virtute ducis, aut militum robore: claritate regum anti-

U. C. 557.
a. C. 201.

(a) septem Crev.

V. c. 551.
a. C. 201.

quorum, vetustaque (b) fama gentis, & magnitudine imperii, quo multam quondam Europæ, majorem partem Asiæ obtinuerant armis, prope nobilius. Ceterum cœptum bellum adversus Philippum decem ferme ante annis, triennio prius depositum erat, quum Ætoli & belli & pacis fuissent causæ (c): Vacuos deinde pace Punica jam Romanos & infensos Philippo, quum ob infidam adversus Ætolos aliosque regionis ejusdem socios pacem, tum ob auxilia cum pecunia nuper in Africam missa Hannibali Pœnisque, preces Atheniensium, quos agro pervastato in urbem compulerat, excitaverunt ad renovandum bellum.

*Querela
de
Philippo.*

II. SUB idem fere tempus & ab Attalo rege, & Rhodiis legati venerunt, nunciantes, Asiæ quoque civitates sollicitari. His legationibus responsum est, curæ Asianam rem senatui fore. Consultatio de Macedonico bello integra ad consules, qui tunc in prælio cum Boiis erant, rejecta est. Interim ad Ptolemæum Ægypti regem legati tres missi, C. Claudius Nero, M. Æmilius Lepidus,

*Legati in
Ægyptum.*

(b) *vetustaque* Gron. Crev.

(c) *causa* Gron. Crev.

P. Sempronius Tuditanus : ut & adnunciarent
 victum Hannibalem Pœnosque , & gratias
 agerent regi , quod in rebus dubiis , quum
 finitimi etiam focii Romanos desererent , in
 fide mansisset ; & peterent , ut , si coacti
 injuriis bellum adversus Philippum suscepif-
 sent , pristinum animum erga populum Ro-
 manum conservaret. Eodem fere tempore P.
 Ælius consul in Gallia , quum audisset a
 Boiis ante suum adventum incursiones in
 agros fociorum factas , duabus legionibus
 subitariis tumultus ejus caussa scriptis , addi-
 tisque ad eas quatuor cohortibus de exercitu
 suo , C. Oppium præfectum socium hac tu-
 multuaria manu per Umbriam (quam tribum
 Sappiniam vocant) agrum Boiorum invadere
 jussit. Ipse eodem , aperto itinere , per me-
 dios montes duxit. Oppius , ingressus hostium
 fines , primo populationes satis prospere ac
 tuto fecit. Delecto deinde ad castrum Mu-
 tilum satis idoneo loco , ad demetenda fru-
 menta (jam enim maturæ erant segetes) pro-
 fectus , neque explorato circa , nec stationi-
 bus satis firmis , quæ armatæ inermes atque
 operi intentos tutarentur , positis , inprovise
 inpetu Gallorum cum frumentatoribus est

*U. c. 551.
 a. C. 2013*

U. c. 551. circumventus. Inde pavor fugaque etiam ar-
a. C. 201. matos cepit. Ad septem millia hominum pa-
C. Oppius lata per segetes sunt caesa : inter quos ipse
circumven- C. Oppius praefectus. Ceteri in castra metu
tus a Boiis. compulsi, inde sine certo duce consensu mili-
 tati proxima nocte, relicta magna parte re-
 rum suarum, ad consulem per saltus prope
 invios pervenere. Qui, nisi quod populatus
 est Boiorum fines, & cum Ingaunis Liguri-
 bus foedus icit, nihil, quod esset memorabile,
 aliud in provincia quum gefisset, Romam
 rediit.

III. QUUM primum senatum habuit, uni-
 versis postulantibus, ne quam prius rem,
 quam de Philippo sociorumque querelis,
 ageret; relatum extemplo est : decrevitque
 frequens senatus, ut P. Ælius consul, quem
 videretur ei, cum imperio mitteret, qui, classe
 accepta, quam ex Sicilia Cn. Octavius redu-
 ceret, in Macedoniam trajiceret. M. Valerius
 Lævinus proprætor missus, circa Vibonem
 duodequadraginta navibus ab Cn. Octavio
 acceptis, in Macedoniam transmisit. Ad quem
 quum M. Aurelius legatus venisset, edocuis-
 setque eum, quantos exercitus, quantum
 navium numerum comparasset rex, & quem-

admodum circa omnes non continentis modo
 urbes, sed etiam insulas, partim ipse adeun-
 do, partim per legatos, conciret homines ad
 arma; majore conatu Romanis id capeffendum
 bellum esse, ne, cunctantibus iis, auderet
 Philippus, quod Pyrrhus prius ausus ex ali-
 quanto minore regno esset; hæc eadem scri-
 bere Aurelium consulibus & senatui placuit.

*U. e. 551.
 a. C. 201.*

IV. EXITU hujus anni quum de agris ve-
 terum militum relatum esset, qui ductu at-
 que auspicio P. Scipionis in Africa bellum
 perfecissent; decreverunt Patres, ut M. Junius
 prætor urbis, si ei videretur, decemviros
 agro Samniti Appuloque, quod ejus publicum
 populi Romani esset, metiendo dividendoque
 crearet. Creati P. Servilius, Q. Cæcilius
 Metellus, C. & M. Servilii; (Geminis
 ambobus cognomen erat) L. & A. Hostilii
 Catones, P. Villius Tappulus, M. Fulvius
 Flaccus, P. Ælius Pætus, Q. Flaminius. Per
 eos dies, P. Ælio consule comitia habente,
 creati consules P. Sulpicius Galba, C. Aurelius
 Cotta. Prætores exinde facti, Q. Minucius
 Rufus, L. Furius Purpureo, Q. Fulvius
 Gillo, Cn. Sergius Plancus. Ludi Romani
 scenici eo anno magnifice adparateque facti

ab ædilibus curulibus, L. Valerio Flacco & L. Quinctio Flaminino. Biduum instauratum est. Frumentique vim ingentem, quod ex Africa P. Scipio miserat, quaternis æris populo cum summa fide & gratia diviserunt. Et plebei iudi ter toti instaurati ab ædilibus plebis, L. Apustio Fullone & Q. Minucio Ruffo: qui ex ædilitate prætor creatus erat: & Jovis epulum fuit ludorum causa.

*U. c. 552.
a. C. 200.*

*P. Sulpicio II, C.
Aurelio
Coss.*

*Belli
Macedoni-
ei initium.*

V. ANNO quingentesimo quinquagesimo ab urbe condita, P. Sulpicio Galba, C. Aurelio consulis, bellum cum rege Philippo initum est, paucis mensibus post pacem Carthaginiensibus datam. Omnium primum eam rem Idibus Martiis, quo die tum consulatus inibat, P. Sulpicius consul retulit: senatusque decrevit, uti consules majoribus hostiis rem divinam facerent, quibus Diis ipsis videretur, cum precatione ea: « Quam rem » senatus populusque Romanus de republica » deque ineundo novo bello in animo habeat » rer, ea res uti populo Romano, fociisque, » ac nomini Latino, bene ac feliciter eveniret: » secundum rem divinam precationemque, ut de republica deque provinciis senatum consulerent. Per eos dies oportune inritandis ad bel-

lum

lum animis, & litteræ a M. Aurelio legato, & M. Valerio Lavino propræto adlatæ : & Atheniensium nova legatio venit, quæ regem adpropinquare finibus suis nunciaret : brevique, non agros modo, sed urbem etiam in ditione ejus futuram, nisi quid in Romanis auxilii foret. Quum pronunciaissent consules, rem divinam rite perfectam esse, & precationem admisisse Deos aruspices respondere, lætaque exta fuisse, & prolationem finium, victoriamque, & triumphum portendi; tum literæ Valerii Aureliique lectæ, & legati Atheniensium auditi. Senarus inde consultum factum est, ut focis gratiæ agerentur; quod diu sollicitati, ne obsidionis quidem metu fide decessissent. De auxilio mittendo tum respondere placere, quum consules provincias fortiti essent : atque is consul, cui Macedonia provincia evenisset, ad populum tulisset, ut Philippo regi Macedonum indiceretur bellum.

VI. P. Sulpicio provincia Macedonia fortè evenit, isque rogationem promulgavit, « Vel-
 » lent, juberent Philippo regi Macedonibus-
 » que, qui sub regno ejus essent, ob injurias
 » armaque inlata focis populi Romani, bel-
 » lum indici. » Alteri consuli Aurelio Italia

*U. s. 552.
 a. C. 200.*

*Provincia-
 rum
 divisæ.*

U. c. 552.
a. C. 200.

provincia obtigit. Prætores exinde sortiti sunt, Cn. Sergius Plancus urbanam, Q. Fulvius Gillo Siciliam, Q. Minucius Rufus Bruttios, L. Furius Purpureo Galliam. Rogatio de bello Macedonico primis comitiis ab omnibus ferme centuriis antiquata est. Id quum fessi diuturnitate & gravitate belli sua sponte homines tædio laborum periculorumque fecerant, tum Q. Bæbius tribunus plebis, viam antiquam criminandi Patres ingressus, incufaverat bella ex bellis. feri, ne pace umquam frui plebs posset. Ægre eam rem passi Patres, laceratusque probris in senatu tribunus plebis: & consulem pro se quisque horrari, ut de integro comitia rogationi ferendæ ediceret, castigaretque segnitiam populi, atque doceret, quanto damno dedecorique dilatio ea belli futura esset.

VII. CONSUL in campo Martio comitiis habitis, priusquam centurias in suffragium mitteret, concione advocata, « Ignorare [inquit] videmini mihi, Quirites, non, utrum bellum an pacem habeatis, vos consuli: (neque enim liberum id vobis permittit Philippus, qui terra marique ingens bellum molitur) sed utrum in Macedoniam legio-

» nes transportetis, an hostem in Italiam ac-
 » cipiatis. Hoc quantum interfit, si umquam
 » ante alias, Punico certe proximo bello ex-
 » perti estis. Quis enim dubitat, quin, si
 » Saguntinis obsessis fidemque nostram inplo-
 » rantibus inpigre tulissemus opem, sicut pa-
 » tres nostri Mamertinis tulerant, totum in
 » Hispaniam aversuri bellum fuerimus, quod
 » cunctando cum summa clade nostra in Ita-
 » liam accepimus? Ne illud quidem dubium
 » est, quin hunc ipsum Philippum, pactum
 » jam per legatos literasque cum Hannibale
 » in Italiam trajicere, misso cum classe Læ-
 » vino, qui ultro ei bellum inferret, in Ma-
 » cedonia continuerimus. Et quod tunc feci-
 » mus, quum hostem Hannibalem in Italia
 » haberemus, id nunc, pulso Italia Hannibale,
 » devictis Carthaginienfibus, cunctamur fa-
 » cere? Patiamur expugnandis Athenis, sicut
 » Sagunto expugnando Hannibalem passi fu-
 » mus, segnitiam nostram experiri regem.
 » Non quinto inde mense, quemadmodum ab
 » Sagunto Hannibal, sed quinto inde die,
 » quam ab Corintho solverit naves, in Ita-
 » liam perveniet. Ne æquaveritis Hannibali
 » Philippum, ne Carthaginienfibus Macedo-

U. c. 552.
 a. C. 200.

U. c. 552.a. C. 200.

» nas; Pyrrho certe æquabitis : dico, quan-
 » tum vel vir viro, vel gens genti præstat.
 » Minima accessio semper Epirus regno Mace-
 » doniæ fuit, & hodie est. Peloponesum to-
 » tam in ditione Philippus habet, Argosque
 » ipsos, non veteri fama magis, quam morte
 » Pyrrhi nobilitatos. Nostra nunc compara.
 » Quanto magis florentem Italiam, quanto
 » magis integras res, salvis ducibus, salvis
 » tot exercitibus, quos Punicum postea bel-
 » lum absumsit, adgressus Pyrrhus tamen
 » concussit, & victor prope ad ipsam urbem
 » Romam venit! Nec Tarentini modo oraque
 » illa Italiæ, quam majorem Græciam vocant,
 » ut linguam, ut nomen secutos crederes,
 » sed Lucanus, & Bruttius, & Samnis, a
 » nobis defecerunt. Hæc vos, si Philippus
 » in Italiam transmiserit, quietura aut man-
 » sura in fide creditis? Manserunt enim Pu-
 » nico postea bello. Numquam isti populi,
 » nisi quum deerit, ad quem defiscant, a
 » nobis non deficient. Si piguisset vos in
 » Africam trajicere, hodie in Italia Hanniba-
 » lem & Carthaginienes hostes haberetis.
 » Macedonia potius, quam Italia, bellum ha-
 » beat : hostium urbes agrisque ferro atque

» igni vastentur. Experti jam fumus foris no-
 » bis , quam domi , feliciora potentioraque
 » arma esse. Ite in suffragium , bene juvan-
 » tibus Diis ; & , quæ Patres censuerunt ,
 » vos jubete. Hujus vobis sententiæ non con-
 » sul modo auctor est , sed etiam Dii inmor-
 » tales ; qui mihi sacrificanti precantique , ut
 » hoc bellum mihi , senatui , vobisque , & fo-
 » ciis ac nomini Latino , classibus exercitibus-
 » que nostris bene ac feliciter eveniret , læta
 » omnia prosperaque portendere. »

VIII. AB hac oratione in suffragium missi ,
 uti rogarat , bellum jufferunt. Supplicatio
 inde a consulibus in triduum ex senatuscon-
 sulto indicta est , obsecratique circa omnia
 pulvinaria Dii , ut , quod bellum cum Philippo
 populus jussisset , id bene ac feliciter eveni-
 ret. Consultique feciales ab consule Sulpicio ;
 bellum , quod indiceretur regi Philippo ,
 utrum ipsi utique nunciari juberent ; an satis
 esset , in finibus regni quod proximum præ-
 sidium esset , eo nunciari ? feciales decreve-
 runt , utrum eorum fecisset , rectè facturum.
 Consuli a Patribus permissum , ut , quem vi-
 deretur , ex iis , qui extra senatum essent ,
 legatum mitteret ad bellum regi indicendum ,

*U. c. 552.
 a. C. 200.*

*P. R.
 Bellum
 jubet.
 Supplicatio
 indicta.
 Consulti
 feciales.*

*U. c. 552.**a. C. 200.**Exercitus
comparan-
tur.*

Tum de exercitibus consulum prætorumque actum. Consules binas legiones scribere iussi; veteres dimittere exercitus. Sulpicio, cui novum ac magni nominis bellum decretum erat, permissum, ut de exercitu, quem P. Scipio ex Africa deportasset, voluntarios, quos posset, duceret: invitum ne quem militem veterem ducendi jus esset. Prætoribus L. Furio Purpureoni & Q. Minucio Rufo quina millia socium Latini nominis consul daret: quibus præfidiis alter Galliam, alter Bruttios provinciam obtineret. Q. Fulvius Gillo & ipse iussus ex eo exercitu, quem P. Ælius consul habuisset, ut quisque minime multa stipendia haberet, legere, donec & ipse quinque millia socium ac nominis Latini effecisset: id præsidio Siciliae provinciæ esset. M. Valerio Faltoni, qui prætor priore anno Campaniam provinciam habuerat, prorogatum in annum imperium est; uti prætor in Sardiniam trajiceret, atque de exercitu, qui ibi esset, quinque millia socium nominis Latini, qui eorum minime multa stipendia haberet, legeret. Et consules duas urbanas legiones scribere iussi: quæ, si quo res posceret, multis in Italia contactis gentibus

Punici belli societate, iraque inde tumentibus, mitterentur. Sex legionibus Romanis eo anno usura respublica erat.

*U. C. 552.
a. C. 200.
Legiones 6.*

IX. In ipso adparatu belli legati ab rege Ptolemæo venerunt, qui nunciarunt, « Atheniensis adversus Philippum petisse ab rege auxilium. Ceterum, etsi communes focii sint, tamen, nisi ex auctoritate populi Romani, neque classem, neque exercitum defendendi aut obpugnandi cujusquam causa regem in Græciam missurum esse. Vel quieturum eum in regno, si populo Romano socios defendere liceat; vel Romanos quietere, si malint, passurum, atque ipsum auxilia, quæ facile adversus Philippum tueri Athenas possent, missurum.» Gratia regi ab senatu actæ, responsumque; « Tutari focios populo Romano in animo esse: si quare ad id bellum opus sit, indicaturos regi, regnique ejus opes scire subsidia firma ac fidelia suæ republicæ esse.» Munera deinde legatis in singulos quinum millium æris ex senatusconsulto missa. Quum delectum consules haberent, pararentque, quæ ad bellum opus essent; civitas religiosa, in principiis maxime novorum bellorum, supplicationibus

*Legati
Ptolemæi.*

U. e. 552.
a. C. 200.

habitis jam , & obsecratione circa omnia pulvinaria facta , ne quid prætermitteretur , quod aliquando factum esset , ludos Jovi donumque vovere consulem , cui provinciã Macedonia evenisset , jussit. Moram voto publico Licinius pontifex maximus adtulit , qui negavit , « ex incerta pecunia vovere debere , » si ea pecunia non posset in bellum usui esse. Reponi statim debere , nec cum alia pecunia misceri. Quod nisi factum esset , votum rite solvi non posse. » Quamquam & res , & auctor movebat , tamen ad collegium pontificum referre consul jussus , si posset recte votum incertæ pecuniæ suscipi. Posse , rectiusque etiam esse , pontifices decreverunt. Vovit in eadem verba consul , præeunte maximo pontifice , quibus antea quinquennialia vota suscipi solita erant : præterquam quod tanta pecunia , quantam tum , quum solveretur , senatus censuisset , ludos donaque facturum vovit. Toties ante ludi magni , de certa pecunia voti erant : ii primi de incerta.

X. OMNIUM animis in bellum Macedonicum versis , repente nihil minus eo tempore rimentibus , Gallici tumultus fama exorta est. Insubres , Cenomanique , & Boii , excitis

*Gallicus
tumultus ,
auctore
Hamilcare*

Salyis, Ilvatibusque, & ceteris Ligustinis populis, Hamilcare Pœno duce, qui in iis locis de Hasdrubalis exercitu subsisterat, Placentiam invaserant: & direpta urbe, ac per iram magna ex parte incensa, vix duobus millibus hominum inter incendia ruinasque relictis, trajecto Pado ad Cremonam diripiendam pergunt. Vicinæ urbis audita clades spatium colonis dedit ad claudendas portas, præsidiaque per muros disponenda, ut obsiderentur tamen prius, quam expugnarentur, nunciosque mitterent ad prætorem Romanum. L. Furius Purpureo tum (d) provinciæ præerat, cetero ex senatusconsulto exercitu dimisso, præter quinque millia socium ac Latini nominis, cum iis copiis in proxima regione provinciæ circa Ariminum subsisterat. Is tum senatui scripsit, quo in tumultu provincia esset. «Duarum coloniarum, quæ
 » ingentem illam tempestatem Punici belli
 » subterfugissent, alteram captam ac direptam
 » ab hostibus, alteram obpugnari. Nec in
 » exercitu suo satis præsidii colonis laboran-
 » tibus fore, nisi quinque millia socium qua-
 » draginta millibus hostium (tot enim in ar-
 » mis esse) trucidanda objicere velit, & tanta

(d) qui tum Gron. Crev.

U. c. 552.
 a. C. 200.

U. c. 552. » sua clade, jam inflatos excidio coloniæ Ro-
a. C. 200. » manæ, augere hostium animos. »

*Legati
 Carthagi-
 nem missi.*

XI. His literis recitatis decreverunt, ut C. Aurelius consul exercitum, cui in Etruriam ad conveniendum diem edixerat, Arimini eadem die adesse juberet, & aut ipse, si per commodum reipublicæ posset, ad obprimendum Gallicum tumultum proficisceretur, aut L. Furio prætori scriberet, ut, quum ad eum legiones ex Etruria venissent, missis in vicem earum quinque millibus sociorum, qui interim Etruriæ præsidio essent, proficisceretur ipse ad coloniam liberandam obsidione. Legatos item mittendos in Africam censuerunt, eosdem Carthaginem, eosdem in Numidiam ad Masinissam. Carthaginem, ut nunciarent, « civem eorum Hamilcarem relictum in Gal- » lia, haud satis scire ex Hasdrubalis prius, » an ex Magonis postea exercitu, bellum » contra foedus facere. Exercitus Gallorum » Ligurumque excivisse ad arma contra popu- » lum Romanum. Eum, si pax placeret, revo- » candum illis, & dedendum populo Romano » esse. » Simul nunciare iussi, « perfugas » sibi non omnes redditos esse; ac (e) ma-

(e) ac del. Gron. Crev.

» gnam partem eorum palam Carthagini ob-
 » versari dici : quos comprehendi conquiri-
 » que debere, ut sibi ex fœdere restituan-
 » tur. » Hæc ad Carthaginienes mandata.
 Masinissæ gratulari iussi, « quod non patrium
 » modo recuperasset regnum, sed, parte flo-
 » rentissima Syphacis finium adjecta, etiam
 » auxisset. » Nunciare præterea iussi, « bellum
 » cum rege Philippo susceptum, quod Car-
 » thaginienses auxilium juvisset, injuriasque
 » inferendo sociis populi Romani, flagrante
 » bello Italia (f), coëgisset classes exercitus-
 » que in Græciam mitti; &, distinendo,
 » copias, causa inprimis fuisset serius in
 » Africam trajiciendi. Petere, ut ad id bellum
 » mitteret auxilia Numidarum equitum. » Dona
 ampla data, quæ ferrent regi, vasa aurea
 argenteaque, toga purpurea; & palmata tu-
 nica cum eburneo Scipione, & toga prætexta
 cum curuli sella : iusque polliceri, « si quid
 » ei ad firmandum agendumque regnum opus
 » esse judicasset, enise id populum Romanum
 » merito ejus præstaturum. » Verminæ quo-
 que Syphacis filii legati per eos dies fenatum
 adierunt, excusantes errorem adolescentiam-

*U. c. 552.
 a. C. 200.*

*Idem ad
 Masinissam.*

*Verminæ
 Syphacis
 filii legati.*

(f) Italia Gron.

U. c. 552.
a. C. 200.

que, & culpam omnem in fraudem Carthaginiensium avertentes. « Et Masiniffam Romanis ex hoste amicum factum : Verminam quoque adnifurum, ne officiis in populum Romanum aut a Masiniffa, aut ab ullo alio vincatur. Petere, ut rex, sociusque, & amicus ab senatu adpellaretur. » Responsum legatis est : « Et patrem ejus Syphacem sine causa ex socio & amico hostem repente populi Romani factum : & eum ipsum rudimentum adolescentiæ bello laceffentem Romanos posuisse. Itaque pacem illi prius petendam a populo Romano esse, quam ut rex, sociusque, & amicus adpelletur. Non minus ejus honorem pro magnis erga se regum meritis dare populum Romanum consueffe. Legatos Romanos in Africa fore, quibus mandaturum senatum, ut Verminæ pacis dent leges, liberum arbitrium eis populo Romano permittente. Si quid ad eas addi, demi, mutarive vellet, rursus ab senatu ei postulandum fore. » Legati cum iis mandatis in Africam missi, C. Terentius Varro, Sp. (g) Lucretius, Cn. Octavius, Quinqueremes singulis datæ.

(g) P. Gron. Crev.

XII. LITERÆ deinde in senatu recitatæ sunt *U. c. 552,*
 Q. Minucii prætoris, cui Bruttii provincia *a. C. 200.*
 erat; «Pecuniam Locris ex Proserpinæ the- *Sublata*
 » fauris nocte clam sublatam: nec, ad quos *pecunia &*
 » pertineat facinus, vestigia ulla exstare.» *fano*
Proserpi-
 Indigne passus senatus, non cessari ab sacri- *næ.*
 legiis, & ne Pleminium quidem, tam clarum
 recensque noxæ simul ac poenæ exemplum,
 homines deterrere. C. (h) Aurelio consuli
 negotium datum, ut ad prætorem in Bruttios
 scriberet: senatui placere, quæstionem de
 » expilatis thesauris eodem exemplo haberi,
 » quo M. Pomponius prætor triennio ante
 » habuisset. Quæ inventa pecunia esset, re-
 » poni. Si quo minus inventum foret, expleri:
 » ac piacularia, si videretur, sicut ante ponti-
 » fices censuissent, fieri causâ expiandæ vio-
 » lationis ejus templi.» *Prodigiæ*
 Prodigia etiam sub
 idem tenapus pluribus locis nunciata accide-
 runt. In Lucanis cælum arsisse adferebant.
 Priverni sereno per diem totum rubrum so-
 lem fuisse. Lanuvii templo Sospitæ Junonis
 nocte strepitum ingentem exortum. Jam ani-
 malium obscœni fœtus pluribus locis nun-
 ciabantur: in Sabinis incertus infans natus,

(h) *Cn. Gron.*

*U. c. 552.
a. C. 200.*

masculus an femina esset : alter sexdecim jam annorum item ambiguo sexu inventus : Frusinone agnus cum suillo capite, Sinuessæ porcus cum capite humano natus : in Lucanis in agro publico equuleus cum quinque pedibus. Fœda omnia & deformia, errantisque in alienos fœtus naturæ visa. Ante omnia abominati seminares jussique, in mare extemplo deportari : sicut proxime, C. Claudio, M. Livio consulibus, deportatus similis prodigii fœtus erat. Nihilominus decemviro adire libros de portento eo jusserunt. Decemviri ex libris res divinas easdem, quæ proxime secundum id prodigium factæ essent, imperarunt. Carmen præterea ab ter novenis virginibus cani per urbem jusserunt, donumque Junoni Reginæ ferri. Ea uti fierent, C. Aurelius consul ex decemvirorum responso curavit. Carmen, sicut patrum memoria Livius, ita tum condidit P. Licinius Tegula.

*Reddita
Proserpinæ
pecunia.*

XIII. EXPIATIS omnibus religionibus, (nam etiam Locris sacrilegium pervestigatum a Q. Minucio erat, pecuniaque ex bonis noxiarum in thesauros reposita) quum consules in provincias proficisci vellent; privati frequentes, quibus ex pecunia, quam M. Valerio,

M. Claudio consulibus mutuam dederant, tertia pensio debebatur eo anno, adierunt senatum: quia consules, quum ad novum bellum, quod magna classe magnisque exercitibus gerendum esset, vix ærarium subficeret, negaverant esse, unde iis in præsentia solveretur. Senatus querentes eo non sustinuit, « Si in Punicum bellum pecunia data, in Macedonicum quoque bellum uti respublica vellet; aliis ex aliis orientibus bellis, quid aliud quam publicatam, pro beneficio, tamquam ob noxam, suam pecuniam fore? » Quum & privati æquum postularent, nec tamen solvendo ære alieno respublica esset, quod medium inter æquum & utile erat, decreverunt, « Ut, quoniam magna pars eorum agros vulgo venales esse diceret, & sibi met emtis opus esse; agri publici, qui intra quinquagesimum lapidem esset, copia iis fieret. Consules agrum æstimaturos, & in jugera asses vestigales, testandi causa publicum agrum esse, inposituros; ut, si quis, quumolvere possset populus, pecuniam habere, quam agrum, mallet, restitueret agrum populo. » Latam eam conditionem privati accepere. Trientius Tabuliusque is ager, quia pro tertia parte pecuniæ datus erat, adpellatus.

*U. c. 552.
a. C. 200.*

*Privatis
pro
pecunia
in bellum
data agri
adsignati.*

*U. c. 552.
a. C. 200.*

*Sulpicius
Cof. it in
Macedo-
niam.*

*Athenæ a
Macedon.
obfessæ.*

*Causæ belli
Athenien-
fes inter &
Philippum.*

XIV. Tum P. Sulpicius, secundum vota in Capitolio nuncupata, paludatus cum lictoribus profectus ab urbe, Brundisium venit, & veteribus militibus voluntariis ex Africano exercitu in legiones descriptis, navibusque ex classe consulis Cornelii lectis, altera die, quam a Brundisio solvit, in Macedoniam trajecit. Ibi ei præsto fuere Atheniensium legati, orantes, ut se obsidione eximeret. Missus extemplo Athenas est C. Claudius Centho, cum viginti longis navibus, & militum copiis. Neque enim ipse rex Athenas obsidebat. Eo maxime tempore Abydum obpugnabat, jam cum Rhodiis & Attalo navibus certaminibus, neutro feliciter prælio, vires expertus. Sed animos ei faciebat, præter ferociam insitam, foedus ictum cum Antiocho Syriæ rege, divisæque jam cum eo Ægypti opes; cui, morte audita Ptolemæi regis, ambo iminebant. Contraxerant autem sibi cum Philippo bellum Athenienses haudquaquam digna causa: dum ex vetere fortuna nihil præter animos servant. Acarnanes duo juvenes per Initiatorum dies, non initiati, templum Cereris, imprudentes religionis, cum cetera turba ingressi sunt. Facile eos

sermo

fermo prodidit, absurde quædam percunctantes : deductique ad antistites templi, quum palam esset, per errorem ingressos, tamquam ob infandum scelus, interfecti sunt. Id tam fœde atque hostiliter factum gens Acarnanum ad Philippum derulit : inpetravitque ab eo, ut, datis Macedonum auxiliis, bellum se inferre Atheniensibus pateretur. Hic exercitus, primo terram Atticam ferro ignique depopulatus, cum omnis generis præda in Acarnaniam rediit : & inritatio animorum ea prima fuit. Postea justum bellum decretis civitatis ultro indicendo factum. Attalus enim rex Rhodique, persecuti (i) cedentem in Macedoniam Philippum, quum Æginam venissent; rex Piræeum, renovandæ firmandæque cum Atheniensibus societatis causa, traiecit. Civitas omnis obviam effusa cum conjugibus ac liberis, sacerdotes cum insignibus suis, intrantem urbem, ac Dii prope ipsi exciti sedibus suis, exceperunt.

XV. In concionem extemplo populus vocatus, ut rex, quæ vellet, coram ageret: deinde ex dignitate magis visum, scribere eum, de quibus videretur, quam præsentem aut refe-

(i) *secuti Gron.*

Tom. VII.

*U. e. 332.
a. C. 200.*

*Attalus
Athenis.*

*Populum
scripto
adloquitur.*

U. c. 552.
a. C. 200.

rendis suis in civitatem beneficiis erubescere, aut significationibus adclamationibusque multitudinis, adfentatione inmodica pudorem onerantis. In literis autem, quæ missæ in concionem recitatæque (k) sunt, commemoratio erat beneficiorum primum in civitatem sociam; deinde rerum, quas adversus Philippum gessisset; ad postremum adhortatio; «Ca-» pessendum bellum, dum se, dum Rhodios, » tum quidem, dum etiam Romanos haberent. » Nequidquam postea, si tum cessassent, præ- » termittam occasionem quæsituros. » Rhodii deinde legati auditi sunt: quorum recens erat beneficium, quod naves longas quatuor Atheniensium, captas nuper a Macedonibus recuperatasque, remiserant. Itaque ingenti consensu bellum adversus Philippum decretum. Honores regi primum Attalo inmodici, deinde & Rhodiis habiti: tum primum mentio inlata de tribu, quam Attalida adpellarent, ad decem veteres tribus addenda: & Rhodiorum populus corona aurea virtutis gratia donatus, civitasque Rhodiis data, quemadmodum Rhodii prius Atheniensibus dederant. Secundum hæc rex Attalus Æginam

*Athenien-
ses bellum
decernunt
in Philip-
pum.*

(k) recitata Gron. Crev.

ad classem se recepit. Rhodii Ciam ab Ægina, inde per insulas Rhodum navigarunt : omnibus, præter Andrum, Parumque, & Cythnum, quæ præfidiis Macedonum tenebantur, in societatem acceptis. Attalum Æginæ, missi in Ætoliam nuncii, expectatique inde legati, aliquamdiu nihil agentem tenuere : & neque illos excire ad arma potuit, gaudentes utcumque composita cum Philippo pace ; & ipse Rhodique, si institissent tunc Philippo, egregium liberatæ per se Græciæ titulum habere potuissent : patiendo rursus eum in Hellepontum trajicere, occupantemque Græciæ obportuna loca vires conligere, bellum aluer, gloriamque ejus gesti perfectique Romanis concesserunt.

XVI. PHILIPPUS magis regio animo est usus : qui, quum Attalum Rhodiosque hostes non sustinuisset, ne Romano quidem, quod imminebat, bello territus, Philocle quodam ex præfectis suis cum duobus millibus peditum, equitibus ducentis ad populandos Atheniensium agros misso, classe tradita Heraclidi, ut Maroneam peteret, ipse terra eodem cum expeditis duobus millibus peditum, equitibus ducentis pergit. Et Maroneam quidem

*U. C. 552.
a. C. 200.*

U. c. 552.
a. C. 200.

primo inpetu expugnavit : Ænum inde cum magno labore, postremo prodicione Gany-medis præfecti Prolemæi, cepit. Deinceps alia castella, Cypsela, & Doriscon, & Ser-rheum, occupat. Inde progressus ad Cherfo-nesum, Elæunta & Alopeconnesum, traden-tibus ipsis, recepit. Callipolis quoque & Madytos dedita, & castella quædam ignobilia, Abydeni, ne legatis quidem admittis, regi portas clauserunt. Ea obpugnatio diu Philip-pum tenuit : eripique ex obsidione, ni ces-satum ab Attalo & Rhodiis foret, potue-runt. Attalus trecentos tantum milites in præsidium, Rhodii quadriremem unam ex classe, quum ad Tenedum staret, miserunt. Eodem postea, quum jam vix sustinerent ob-sidionem, & ipse Attalus quum trajecisset, spem tantum auxilii ex propinquo ostendit, neque terra, neque mari adjutis focis.

Philippus
Abydum
obsidet.

XVII. ABYDENI primo tormentis per mu-ros dispositis, non terra modo adeuntes aditu arcebant, sed navium quoque stationem in-festam hosti faciebant. Postea, quum & muri pars strata ruinis, & ad interiorem raptim obpositum murum cuniculis jam perventum esset; legatos ad regem de conditionibus

LIBER XXXI CAP. XVII 213

tradendæ urbis miserunt. Paciscebantur autem, ut Rhodiam quadrirēmem cum focis nava-
libus, Attalique præsidium emitti liceret; atque ipsis urbe excedere cum singulis vestimentis. Quibus quum Philippus nihil pacati, nisi omnia permittentibus, respondisset; adeo renunciata hæc legatio ab indignatione simul ac desperatione iram accendit, ut, ad Saguntinam rabiem versi, matronas omnes in templo Dianæ, pueros ingenuos, virginesque, infantes etiam cum suis nutricibus, in gymnasium includi juberent: aurum & argentum in forum deferri, vestem pretiosam in naves Rhodiam Cyzicenamque, quæ in portu erant, congeri (1): sacerdotes victimasque adduci, & altaria in medio poni. Ibi delecti primum, qui, ubi cæsam aciem suorum, pro diruto muro pignantem, vidissent, extemplo conjuges liberosque interficerent; aurum, argentum, vestemque, quæ in navibus esset, in mare dejicerent; testis publicis privatisque, quamplurimis locis possent, ignes subjicerent, & se facinus perpetraturos, præeuntibus execrabile carmen sacerdotibus, jurejurando adacti: tum militaris ætas jurare, neminem

*U. c. 552.
a. C. 200.*

*Abydeno-
rum rabies.*

(1) *conjici Gron.*

V. c. 552.
a. C. 204.

vivum, nisi victorem, acie excessurum. Hi, memores Deorum, adeo pertinaciter pugnaverunt, ut, quum nox proelium diremtura esset, rex prior, territus rabie eorum, pugna abstiterit. Principes, quibus atrocior pars facinoris delegata erat, quum paucos & confectos vulneribus ac lassitudine superesse proelio cernerent, luce prima sacerdotes cum infulis ad urbem dedendam Philippo mittunt.

Urbs deditur a principibus.

XVIII. ANTE deditionem ex iis legatis Romanis, qui Alexandriam missi erant, M. Æmilius trium consensu minimus natus, audita obsidione Abydenorum, ad Philippum venit. Qui, questus Attalo Rhodiisque arma inlata, & quod tum maxime Abydum obpugnaret, quum rex ab Attalo & Rhodiis ultro se bello laceffitum diceret; « Num Abydeni quoque [inquit] ultro tibi intulerunt arma? Insueta vera audire ferocior oratio visa est, quam quæ habenda apud regem esset. « Ætas [inquit] & forma, & super omnia Romanum nomen te ferociorem facit. Ego autem primum velim, vos fœderum memores servare mecum pacem. Si bello lacefferitis, mihi quoque in animo est facere, ut regnum Macedonum nomen-

» que, haud minus quam Romanum, nobile
 » bello sentiat. » Ita dimisso legato, Philip-
 pus, auro argentoque, quæ coacervata erant,
 accepto, hominum prædam omnem amisit.
 Tanta enim rabies multitudinem invasit, ut
 repente proditos rati, qui pugnantes mortem
 obcubissent, perjuriumque aliis alii expro-
 brantes, & sacerdotibus maxime, qui, quos
 ad mortem devovissent, eorum deditionem
 vivorum hosti fecissent, repente omnes ad
 cædem conjugum liberorumque discurrentes,
 seque ipsi per omnes vias lethi interficerent.
 Obstupescens eo furore rex, subpressit in-
 petum militum : & , « triduum se ad morien-
 » dum Abydenis dare, » dixit. Quo spatio
 plura facinora in se victi ediderunt, quam
 infesti edidissent victores : nec, nisi quem
 vincula aut alia necessitas mori prohibuit,
 quisquam vivus in potestatem venit. Philippus,
 inposito Abydi præsidio, in regnum rediit.
 Quum velut Sagunti excidium Hannibali,
 sic Philippo Abydenorum clades ad Romanum
 bellum animos fecisset, nuntii occurrerunt,
 consulem jam in Epiro esse, & Apolloniam
 terrestres copias, navales Corcyram in hiber-
 na deduxisse.

*U. c. 552,
 a. C. 200.*

*Abydeni
 se ipsi
 trucidant.*

*V. c. 352.
a. C. 200.*

*Legati
Rom. in
Africa.*

XIX. INTER hæc legatis, qui in Africam missi erant, de Hamilcare Gallici exercitus duce responsum a Carthaginienfibus est, nihil ultra se facere posse, quam ut exsilio eum multarent, bonaque ejus publicarent. Perfugas & fugitivos; quos inquirendo vestigare potuerint, reddidisse: & de ea re missuros legatos Romam, qui senatui satisfacerent. Ducenta millia modium tritici Romam, ducenta ad exercitum in Macedoniam miserunt. Inde in Numidiam ad reges profecti legati. Dona data Masinissæ, mandataque edita. Equites mille Numidæ (quum duo millia daret) accepti. Ipse in naves inponendos curavit: & cum ducentis millibus modium tritici, ducentis hordei, in Macedoniam misit. Tertia legatio ad Verminam erat. Is ad primos fines regni legatis obviam progressus, ut scriberent ipsi, quas vellent, pacis condiciones, permisit. Omnem pacem bonam justamque fore sibi cum populo Romano. Datæ leges pacis, jussusque ad eam confirmandam mittere legatos Romam.

*Lentulo ex
Hispania
reduci
concessa
oratio.*

XX. PER idem tempus L. Cornelius Lentulus pro consule ex Hispania rediit. Qui quum in senatu res ab se per multos annos

fortiter feliciterque gestas exposuisset, postu-
 lassetque, ut triumphanti sibi invehī liceret
 in urbem; «res triumpho dignas esse» cen-
 sebat senatus: «sed exemplum a majoribus
 » non accepisse, ut, qui neque dictator, ne-
 » que consul, neque prætor res gessisset,
 » triumpharet. Pro consule illum Hispaniam
 » provinciam, non consulem, aut prætorem,
 » obtinuisse.» Decurrebatur tamen eo, ut
 ovans urbem iniret, intercedente Ti. Sempro-
 nio Longo tribuno plebis, qui nihilo ma-
 gis id more majorum, aut ullo exemplo
 futurum diceret. Postremo victus consensu
 Patrum tribunus cessit: & ex senatusconsulto
 L. Lentulus ovans urbem est ingressus. Argenti
 tulit ex præda quadraginta quatuor millia
 pondo; auri duo millia quadringenta quin-
 quaginta (m). Militibus ex præda centum
 viginti asses divisit.

XXI. JAM exercitus consularis ab Arretio
 Ariminum traductus erat, & quinque millia
 socium Latini nominis ex Gallia in Etruriam
 transferant. Itaque L. Furius, magnis itineri-
 bus ab Arimino adversus Gallos, Cremonam
 tum obsidentes, profectus, castra mille quin-

(m) quinquaginta del. Gron. Crey.

U. c. 552. gentorum passuum intervallo ab hoste posuit.
a. C. 200.

Occasio egregie rei gerendæ fuit, si protinus de via ad castra obpugnanda duxisset. Palati passim vagabantur per agros, nullo fatis firmo relicto præsidio. Lassitudini militum timuit, quod raptim ductum agmen erat. Galli, clamore suorum ex agris revocati, ommissa præda, quæ in manibus erat, castra repetivere, & postero die in aciem progressi. Nec Romanus moram pugnandi fecit. Sed vix spatium instruendi fuit: eo cursu hostes in prælium venerunt. Dextra ala (in alas divisum socialem exercitum habebat) in prima acie locata est: in subsidiis duæ Romanæ legiones. M. Furius dextræ alæ, legionibus M. Cæcilius, equitibus L. Valerius Flaccus (legati omnes erant) præpositi. Prætor secum duos legatos, Cn. Lætorium & P. Titinium (n), habebat; cum quibus circumspicere & obire ad omnes hostium subitos conatus posset. Primo Galli, omni multitudine in unum locum connisi (o), obruere atque obrerere sese dextram alam, quæ prima erat, sperarunt posse. Ubi id parum procedebat, circumire (p) a cornibus,

(n) *Titinnium* Gron. Crev.

(o) *annixi* Gron. Crev.

(p) *circumvenire* Gron. Crev.

*Prælium
 cum Gallis
 ad Cremonam.*

& amplecti hostium aciem (quod in multitudine adversus paucos facile videbatur) conati sunt. Id ubi vidit prætor, ut & ipse dilataret aciem, duas legiones ex subsidiis dextra lævaque alæ, quæ in prima acie pugnabat, circumdat, ædemque Deo Jovi vovit, si eo die hostes fudisset. L. Valerio imperat, ut parte duarum legionum equites, altera fortiorum equitatum in cornua hostium emittat, nec circumire (q) eos aciem patiatur. Simul & ipse, ut extenuatam mediam deducis cornibus aciem Gallorum vidit, signa inferre confertos milites, & perrumpere ordines jubet. Et cornua ab equitibus, & medii a pedite pulsæ. Ac repente, quum omni parte cæde ingenti sternerentur, Galli terga vertunt, fugaque effusa repetunt castra. Fugientes persecutus eques, mox & legiones insectæ in castra inpetum fecerunt. Minus sex millia hominum inde effugerunt. Cæsa aut (r) capta supra quinque & triginta millia cum signis militaribus septuaginta (s), carpentis Gallicis, multa præda oneratis, plus

U. c. 552.
a. C. 200.

(q) circumvenire Gron

(r) & Gron. Crev.

(s) octoginta Gron. Crev.

U. c. 552.
a. C. 200.

ducentis. Hamilcar dux Pœnus eo proelio cecidit, & tres imperatores nobiles Gallorum. Placentini captivi ad duo millia liberorum capitum redditi colonis.

XXII. MAGNA victoria lætaque Romæ fuit. Literis adlatis, supplicatio in triduum decreta est. Romanorum sociorumque ad duo millia eo proelio ceciderunt : plurimi dextræ alæ, in quam primo inpetu vis ingens hostium inlata est. Quamquam per prætorem prope debellatum erat, consul quoque C. Aurelius, perfectis, quæ Romæ agenda fuerant, profectus in Galliam, victorem exercitum a prætore accepit. Consul alter, quum autumno ferme exacto in provinciam venisset, circa Apolloniam hibernabat. Ab classe, quæ Corcyræ subducta erat, C. Claudius triremesque Romanæ, (sicut ante dictum est) Athenas missæ, quum Piræeum pervenissent, despondentibus jam animos fociis spem ingentem adtulerant. Nam & terrestres ab Corintho, quæ per Megaram incurfiones in agros fieri solitæ erant, non fiebant; & prædonum a Chalcide naves, quæ non mare solum infestum, sed etiam omnes maritimos agros Atheniensibus fecerant, non modo Su-

*Res
Graciæ.*

*Athena
defensâ.*

nium superare, sed nec extra fretum Euripi committere aperto mari se audebant. Super-
 venerunt his tres Rhodiæ quadriremes, & erant Atticæ tres apertæ naves, ad tuendos maritimos agros comparatæ. Hac classe si urbs agrique Atheniensium defenderentur, fatis in præsentia existimanti Claudio esse, majoris etiam rei fortuna oblata est.

*U. c. 552.
 a. C. 200.*

XXIII. EXSULES ab Chalcide, regionum injuriis pulsi, adtulerunt, occupari Chalcidem sine certamine ullo posse: nam & Macedonas, quia nullus in propinquo sit hostium metus, vagari passim, & oppidanos, præsidio Macedonum fretos, custodiam urbis negligere. His auctoribus profectus, quamquam Sunium ita mature pervenerat, ut inde provehi ad primas angustias Eubœæ posset; ne superato promontorio conspiceretur, classem in statione usque ad noctem tenuit. Primis tenebris movit: & tranquillo pervectus Chalcidem, paullo ante lucem, qua infrequentissima urbis sunt, paucis militibus turrim proximam murumque circa scalis cepit, alibi sopitis custodibus, alibi nullo custodiente. Progressi inde ad frequentia ædificiis loca, custodibus interceptis, refractaque porta, ceteram multirudi-

*Chalcidem
 occupant
 Romani.*

*U. c. 552.
a. C. 200.*

nem armatorum acceperunt. Inde in totam urbem discursum est, aucto etiam tumultu, quod circa forum ignis tectis injectus erat. Conflagrarunt & horrea regia, & armamentarium cum ingenti adparatu machinarum tormentorumque. Cædes inde passim fugientium pariter ac repugnantium fieri cœpta est. Nec ullo jam, qui militaris ætatis esset, non aut cæso, aut fugato, Sopatro etiam Acarnane præfecto præsidii interfecto, præda omnis primo in forum conlata, deinde in naves inposita. Carcer etiam ab Rhodiis refractus: emissique captivi, quos Philippus tamquam in tutissimam custodiam condiderat. Statuis inde regis dejectis truncatisque, signo receptui dato, conscenderunt naves, & Piræum, unde profecti erant, redierunt. Quod si tantum militum Romanorum fuisset, ut & Chalcis teneri, & non desereri præsidium Athenarum potuisset; magna res principio statim belli, Chalcis & Euripus ademta regi forent. Nam ut terra Thermopylarum angustiae Græciam, ita mari fretum Euripi claudit.

*Direptam
relinquunt.*

*Advolat
Philippus
sed sero.*

XXIV. DEMETRIADE tum Philippus erat. Quo quum esset nunciata clades sociæ urbis; quamquam serum auxilium perditis erat,

tamen, quæ proxima auxilio est, ultionem petens, cum expeditis quinque millibus peditum, & trecentis equitibus extemplo profectus, cursu prope Chalcidem contendit, haudquaquam dubius obprimi Romanos posse. A qua destitutus spe, nec quidquam aliud, quam ad deforme spectaculum femirutæ ac fumantis fociaë urbis quum venisset, paucis vix, qui sepelirent bello absumtos, relictis, æque raptim ac venerat, transgressus ponte Euripum, per Bœotiam Athenas ducit, pari incepto haud disparem eventum ratus responsum. Et respondisset, ni speculator, (hemerodromos vocant Græci, ingens die uno cursu emetientes spatium) contemplatus regium agmen e specula quadam, prægressus nocte media Athenas pervenisset. Idem ibi somnus, eademque negligentia erat, quæ Chalcidem dies ante paucos prodiderat. Excitati nuncio trepido & prætor Atheniensium, & Dioxippus præfectus cohortis mercede militantium auxiliorum, convocatis in forum militibus, tuba signum ex arce dari jubent, ut hostes adesse omnes scirent. Ita undique ad portas, ad muros discurrunt. Paucas post horas Philippus, aliquanto tamen ante lucem,

*U. c. 552.
a. C. 200.*

*Ducit
Athenas.*

U. c. 552.
a. C. 200.

adpropinquans urbi, conspectis luminibus crebris, & fremitu hominum trepidantium (ut in tali tumultu) exaudito, sustinuit signa: & confidere ac conquietescere agmen iussit, vi aperta propalam ufurus, quando parum dolus profuerat. Ab Dipylo accessit. Porta ea, velut in ore urbis posita, major aliquanto patentiorque, quam ceteræ, est: & intra eam extraque latæ sunt viæ, ut & oppidani dirigere aciem a foro ad portam possent: & extra limes mille ferme passus, in Academiae gymnasium ferens, pediti equitque hostium liberum spatium præberet. Eo limite Athenienses cum Attali præsidio & cohorte Dioxippi, acie intra portam instructa, signa extulerunt. Quod ubi Philippus vidit, habere se hostes in potestate ratus, & diu optata cæde (neque enim ulli Græcarum civitatum infestior erat) expleturum, cohortatus milites, « ut, se intuentes, pugnarent, scirent: » que ibi signa, ibi aciem esse debere, ubi « rex esset, » concitat in hostes equum, non ira tantum, sed etiam gloria elatus; quod, ingenti turba completis etiam ad spectaculum muris, conspici se pignantem egregium ducebat. Aliquantum ante aciem cum equitibus paucis

*Prælium
memorabile edit.*

paucis euectus in medios hostes , ingentem
 quum suis ardorem , tum pavorem hostibus ,
 iniecit. Plurimos manu sua cominus eminus-
 que vulneratos compulsoque in portam ,
 consecutus & ipse , quum majorem in angus-
 tiis trepidantium edidisset cædem , in teme-
 rario incepto tutum tamen receptum habuit :
 quia , qui in turribus portæ erant , sustine-
 bant tela , ne in permixtos hostibus suos
 conjicerent. Intra muros deinde tenentibus
 milites Atheniensibus , Philippus , signo re-
 ceptui dato , castra ad Cynofarges (templum
 Herculis , gymnasiumque , & lucus erat
 circumjectus) posuit. Sed Cynofarges , &
 Lyceum , & quidquid sancti amœnive circa
 urbem erat , incensum est , dirutaque non
 resta solum , sed etiam sepulcra : nec divini
 humanive juris quidquam præ inpotenti ira
 est servatum.

XXV. POSTERO die , quum primo clausæ
 fuissent portæ , deinde subito apertæ , quia
 præsidium Attali ab Ægina , Romanique ab
 Piræo intraverant urbem , castra ab urbe
 retulit rex tria ferme millia passuum. Inde
 Eleusinem profectus , spe inprovisto templi
 castelli que , quod & inminet & circumdatum

Tom. VII,

P

U. e. 552.
 a. C. 200.

Diruta
 omnia
 circa
 Athenas.

U. e. 552.
a. C. 200.

est templo, capiendi, quum haudquaquam neglectas custodias animadvertisset, & classem a Piræeo subsidio venire, omisso incepto, Megaram, ac protinus Corinthum ducit. Et quum Argis Achæorum concilium esse audisset, inopinantibus Achæis, concioni ipsi supervenit. Consultabant de bello adversus Nabin tyrannum Lacedæmoniorum: qui, translato imperio a Philopœmene ad Cycliadem, nequaquam parem illi ducem, dilapsa cernens Achæorum auxilia, redintegraverat bellum, agrosque finitimorum vastabat, & jam urbi-

Achæis adversus Nabin auxilium promittit.

Postulati vicissim prædicia urbibus suis.

bus quoque erat terribilis. Adversus hunc hostem, quum, quantum ex quaque civitate militum scriberetur (t), consultarent; Philippus, demturum se eis curam, quod ad Nabin & Lacedæmonios adtineret, pollicitus, nec tantum agros sociorum populatibus prohibiturum, sed terrorem omnem belli in ipsam Laonicam, ducto eo extemplo exercitu, translaturum. Hæc oratio quum ingenti hominum adsensu acciperetur: « Ita tamen » æquum est, [inquit] me vestra meis armis » tutari, ne mea interim nudentur prædiciis. » Itaque, si vobis videtur, tantum parate

(t) conscriberetur Gron. Crev.

LIBER XXXI CAP. XXVI 223

» militum, quantum ad Oreum, & Chalcidem, *U. c. 552.*
 » & Corinthum tuenda satis sit : ut, meis ab *a. C. 200.*
 » tergo tutis, securus bellum Nabidi inferam
 » & Lacedæmoniis. » Non sefellit Achæos, *Frustra.*
 quo spectasset tam benigna pollicitatio ; au-
 xiliumque oblatum adversus Lacedæmonios :
 id quæri, ut obsidem Achæorum juventutem
 educeret ex Peloponneso, ad inligandam Ro-
 mano bello gentem. Et id quidem coarguere
 Cycliadas prætor Achæorum nihil adtinere
 ratus ; id modo quum dixisset, non licere
 legibus Achæorum de aliis rebus referre,
 quam propter quas convocati essent, decreto
 de exercitu parando adversus Nabin facto,
 concilium fortiter ac libere habitum dimisit ;
 inter adsentatores regio ante eam diem ha-
 bitus. Philippus, magna spe depulsus, volun-
 tatiis paucis militibus conscriptis, Corin-
 thum atque in Atticam terram rediit.

XXVI. PER eos ipsos dies, quibus Philip-
 pus in Achaia fuit, Philocles præfectus re-
 gius, ex Eubœa profectus cum duobus mil-
 libus Thracum Macedonumque ad depopu-
 landos Atheniensium fines, e regione Eleu-
 sinis saltum Cithæronis transcendit. Inde di-
 midia parte militum ad prædandum passum

U. c. 552.
a. C. 200.

per agros dimissa, cum parte ipse occultus loco ad insidias obportuno confedit, ut, si ex castello ab Eleusine in prædantes suos inpetus fieret, repente hostes effusos ex improviso adoriretur. Non sefellere insidiæ. Itaque revocatis, qui discurrerant ad prædandum, militibus, instructisque, ad obpugnandum castellum Eleusinem profectus, cum multis inde vulneribus recessit, Philippoque se venienti ex Achaia conjunxit. Tentata & ab ipso rege obpugnatio ejus castelli est. Sed naves Romanæ, a (u) Piræeo venientes, intromissumque præsidium absistere incepto coëgerunt. Diviso deinde exercitu, rex cum parte Philoclem Athenas mittit, cum parte ipse Piræeum pergit: ut, quum (v) Philocles subeundo muros, & comminanda obpugnatione contineret urbe Athenienses, ipsi Piræeum levi cum præsidio relictum expugnandi facultas esset. Ceterum nihilo ei Piræei, quam Eleusinis, facilius, iisdem fere defendentibus, obpugnatio fuit. A Piræeo Athenas repente duxit. Inde eruptione subita peditum equitumque inter angustias semirutu

*Philippus
Athenas &
Piræeum
frustra
tentat.*

(u) a del. Gron. Crev.

(v) dum Gron. Crev.

muri, qui brachiis duobus Piræum Athenis jungit, repulsus; omiſſa obpugnatione urbis, diviſo cum Philocle rurfus exercitu, ad vaſtandos agros profectus, quum priorem populationem ſepulcris circa urbem diruendis exercuiſſet, ne quid inviolatum relinqueret, templa Deum, quæ pagatim ſacrata habebant, dirui atque incendi juſſit. Exornata eo genere operum eximie terra Attica, & copia domeſtici marmoris, & ingeniis artificum, præbuit huic furori materiam. Neque enim diruere modo ipſa templa ac ſimulacra evertere ſatis habuit; ſed lapides quoque, ne integri cumularent ruinas, frangi juſſit: & poſtquam non tam ira ſatiata, quam iræ exercendæ materia hæc deerat, agro hoſtium in Bœotiam exceſſit: nec aliud quidquam dignum memoria in Græcia egit.

XXVII. CONSUL Sulpicius eo tempore inter Apolloniam ac Dyrrachium ad Apſum flumen habebat caſtra: quo arceſſitum L. Apuſtium legatum, cum parte copiarum ad depopulandos hoſtium fines mittit. Apuſtius, extrema Macedoniæ populatus, Corrago, & Gerrunio, & Orgeſſo caſtellis primo inpetu captis, ad Antipatriam, in faucibus an-

*U. c. 552.
a. C. 200.*

*Templa
circa
Athenas
diruit.*

*Romani
populan-
tur
Macedo-
niæ
fines.*

U. e. 552.
a. C. 200.

gustis sitam urbem, venit. Ac primo evocatos principes ad conloquium, ut fidei Romanorum se committerent, perlicere est conatus: deinde, ubi, magnitudine ac mœnibus situque urbis freti, dicta adspernabantur, vi atque armis adortus, expugnavit; puberibusque interfectis, præda omni militibus concessa, diruit muros, atque urbem incendit. Hic metus Codrionem, satis validum & munitum oppidum, sine certamine ut dederetur Romanis, effecit. Præsidio ibi relicto, Ilion (nomen propter alteram in Asia urbem, quam oppidum, notius) vi capitur. Revertentem legatum ad consulem cum satis magna præda, Athenagoras quidam regius præfectus in transitu fluminis a novissimo agmine adortus, postremos turbavit. Ad quorum clamorem & trepidationem quum revectus equo propere legatus signa convertisset, coniectisque in medium sarcinis aciem direxisset; non tulere inpetum Romanorum militum regii. Multi ex iis occisi, plures capti. Legatus, incolumi exercitu reducto ad consulem, remittitur inde extemplo ad classem.

Reguli adcola Macedonum jungunt se Romanis.

XXVIII. HAC satis felici expeditione bello commisso, reguli ac principes adcolæ Mace-

donum in castra Romana veniunt, Pleuratus Scerdilædi filius, & Amynder Athamanum rex, & ex Dardanis Bato, Longari filius. Bellum suo nomine Longarus cum Demetrio Philippi patrè gefferat. Pollicentibus auxilia respondit consul, Dardanorum & Pleurati opera, quum exercitum in Macedoniam induceret, se usurum. Amynandro Ætolos concitandos ad bellum adtribuit. Attali legatis (nam ii quoque per id tempus venerant) mandat, ut Æginæ rex, ubi hibernabat, classem Romanam opperiretur: qua adjuncta, bello maritimo, sicut ante, Philippum urgueret. Ad Rhodios quoque missi legati, ut capefferent partem belli. Nec Philippus segnius (jam enim in Macedoniam pervenerat) adparabat bellum. Filium Persea, puerum admodum, datis ex amicorum numero, qui ætatem ejus regerent, cum parte copiarum ad obsidendas angustias, quæ ad Pelagoniam sunt, mittit. Sciathum & Peparethum, haud ignobiles urbes, ne classi hostium prædæ ac præmio essent, diruit. Ad Ætolos mittit legatos, ne gens inquieta adventu Romanorum fidem mutaret.

V. c. 552
a. C. 200.

*Philippi
adparatus.*

*Mittit ad
Ætolos.*

*U. e. 552.
a. C. 200.*

XXIX. CONCILIUM Ætolorum statuta die, quod Panætolum vocant, futurum erat. Huic ut obcurrerent, & legati regis iter adcelerarunt, & ab consule missus L. Furius Purpureo legatus venit. Atheniensium quoque legati ad id concilium obcurrerunt. Primi (x) Macedones, cum quibus recentissimum fœdus erat, auditi sunt. Qui, « nulla nova re, nihil se novi habere, quod adferrent, » dixerunt: « quibus enim de causis, experta in inutili societate Romana, pacem cum Philippo fecissent, compositam semel servare eos debere. An imitari [inquit unus ex legatis] Romanorum licentiam, an levitatem dicam, mavultis? qui, quum legatis vestris Romæ responderi ita jussissent, Quid ad nos venitis, Ætoli, sine quorum auctoritate pacem cum Philippo fecistis? iidem nunc, ut bellum secum adversus Philippum geratis, postulant. Et antea propter vos, & pro vobis arma sumpta adversus eum simulabant; nunc vos in pace esse cum Philippo prohibent. Messianæ ut auxilio essent, primo in Siciliam conscenderunt: iterum, ut Syracusas obpressas ab Carthaginiensibus in

*Oratio
Macedo-
num
in concilio
Ætolorum
contra
Romanos,*

(x) *Primo Gron. Crev.*

» libertatem eximerent. Et Messanam, & Sy- *U. c. 552.*
 » racufas, & totam Siciliam ipsi habent, *a. C. 200.*
 » vestigalemque provinciam securibus & fas-
 » cibus subjecerunt. Scilicet, sicut vos Nau-
 » pacti legibus vestris per magistratus a vobis
 » creatos concilium habetis, focium hostem-
 » que libere, quem velitis, lecturi, pacem
 » ac bellum arbitrio habituri vestro; sic Si-
 » culorum civitatibus, Syracufas aut Messa-
 » nam, aut Lilybæum indicitur concilium.
 » Prætor Romanus conventus agit: eo im-
 » perio evocati conveniunt: excelsio in sub-
 » gestu superba jura reddentem, stipatum
 » licitoribus vident: virgæ tergo, secures
 » cervicibus imminent: & quotannis alium
 » atque alium dominum sortiuntur. Nec id
 » mirari debent, aut possunt, quum Italiae
 » urbes Rhegium, Tarentum, Capuam, ne
 » finitimas nominem, quarum ruinis crevit
 » urbs Romana, ejusdem subjectas videant
 » imperio. Capua quidem, sepulcrum ac mo-
 » numentum Campani populi, elato & extorri
 » ejecto ipso populo, superest; urbs trunca,
 » sine senatu, sine plebe, sine magistratibus,
 » prodigium; relicta crudelius habitanda,
 » quam si deleta foret. Furor est, si alieni-

U. c. 552.
a. C. 200.

» genæ homines, plus lingua & moribus &
 » legibus, quam maris terrarumque spatio,
 » discreti, hæc tenuerint, sperare, quidquam
 » eodem statu mansurum. Philippi regnum
 » obficere aliquid videtur libertati vestræ,
 » qui, quum merito vestro vobis infestus
 » esset, & nihil a vobis ultra, quam pacem,
 » petiit, fidemque hodie pacis pactæ desiderat?
 » Adsuefacite his terris legiones externas, &
 » jugum accipite. Sero ac nequidquam, quum
 » dominum Romanum habebitis, socium Phi-
 » lippum quæretis. Ætolos, Acarnanas, Ma-
 » cedonas, ejusdem linguæ homines, leves
 » ad tempus ortæ causæ disjungunt conjun-
 » guntque: cum alienigenis, cum barbaris
 » æternum omnibus Græcis bellum est, erit-
 » que. Natura enim, quæ perpetua est, non
 » mutabilibus in diem causis, hostes sunt. Sed,
 » unde cœpit oratio mea, ibi desinet. Hoc
 » eodem loco iidem homines de ejusdem Phi-
 » lippi pace triennio ante decrevistis, iisdem
 » improbantibus eam pacem Romanis, qui
 » nunc pactam & compositam turbare volunt.
 » In qua consultatione nihil fortuna mutavit,
 » cur vos mutetis, non video.

XXX. SECUNDUM Macedonas, ipsis Romanis ita concedentibus jubentibusque, Athenienses, qui foeda passi justius in crudelitatem saevitiamque regis invehī poterant, introducti sunt. Deploraverunt vastationem populationemque miserabilem agrorum. « Neque » id se queri, quod hostilia ab hoste passi forent: » esse enim quaedam belli jura; quae ut facere, » ita pati fit fas. Sata exuri, dirui testa, » praedas hominum pecorumque agi, misera » magis, quam indigna, patienti esse. Verum » enim vero id se queri, quod is, qui Ro- » manos alienigenas & barbaros vocet, adeo » omnia simul divina humanaque jura pollue- » rit, ut priorē populatione cum infernis Diis, » secunda cum superis bellum nefarium gef- » serit. Omnia sepulcra monumentaque diruta » esse in finibus suis, omnium nudatos ma- » nes, nullius ossa terra tegi. Delubra sibi » fuisse, quae quondam pagatim habitantes in » parvis illis castellis vicisque consecrata, » ne in unam urbem quidem contributi majo- » res sui deserta reliquerint. Circa ea omnia » templa Philippum infestos circumtulisse » ignes: semiusta & truncata simulacra Deum » inter prostratos jacere postes templorum.

*U. c. 552.
a. C. 200.*

*Athenien-
sem
oratio.*

U. c. 552.
a. C. 200. » Qualem terram Atticam fecerit , exorna-
» tam quondam opulentamque , talem eum , si
» liceat , Ætoliã , Græciamque omnem factu-
» rum . Urbis quoque suæ similem deformi-
» tatem futuram fuisse , nisi Romani subve-
» nissent (y) . Eodem enim scelere urbem
» colentes Deos , præsidemque arcis Miner-
» vam petitam : eodem Eleusine Cereris tem-
» plum , eodem Piræei Jovem Minervamque ;
» sed ab eorum non templis modo , sed etiam
» moenibus vi atque armis repulsum , in ea
» delubra , quæ sola religione tuta fuerint ,
» sævissè . Itaque se orare atque obsecrare
» Ætolos , ut , miserti Atheniensium , duci-
» bus Diis immortalibus , deinde Romanis ,
» qui secundum Deos plurimum possint , bel-
» lum susciperent . »

*Legati
Romani
oratio.*

XXXI. Tum Romanus legatus : « Totam
» orationis meæ formam Macedones primum ,
» deinde Athenienses mutarunt . Nam & Ma-
» cedones , quum ad conquerendas Philippi
» injurias in tot socias nobis urbes venissem ,
» ultro accusando Romanos , defensionem ut
» accusatione potiorem haberem , effecerunt :
» & Athenienses in Deos superos inferosque

(y) *venissent Gron.*

» nefanda atque inhumana scelera ejus re-
 » ferendo, quid mihi aut cuiquam relique-
 » runt, quod objicere ultra possim? Ea-
 » dem Cianos, Abydenos, Æneios, Maro-
 » nitas, Thafios (2), Parios, Samios, Larif-
 » fenses, Messenios hinc ex Achaia, existi-
 » mate queri; graviora etiam acerbioraque
 » eos, quibus nocendi majorem facultatem
 » habuit. Nam quod ad ea adinet, quæ no-
 » bis objecit; nisi gloria digna sunt, fateor
 » ea defendi non posse. Rhegium, & Capuam,
 » & Syracusas nobis objecit. Rhegium, Pyrrhi
 » bello, legio a nobis, Rheginis ipsis, ut
 » mitteremus, orantibus, in præsidium missa,
 » urbem, ad quam defendendam missa erat,
 » per scelus possedit. Comprobavimus ergo
 » id facinus? an bello persecuti sceleratam
 » legionem, in potestatem nostram redactam
 » tergo & cervicibus pœnas sociis pendere
 » quum coëgissimus, urbem, agros, suaque
 » omnia, cum libertate legibusque, Rheginis
 » reddidimus? Syracusanis oppressis ab ex-
 » ternis tyrannis, quo indignius esset, quum
 » tulissimus opem, & fatigati prope per
 » triennium terra marique urbe munitissima

U. c. 552.
 a. C. 200.

(2) Thafios del. Gron.

U. c. 552.
a. C. 200.

» obpugnanda effemus, quum jam ipsi Syra-
 » cufani servire tyrannis, quam capi a nobis
 » mallent, captam iisdem armis & liberatam
 » urbem reddidimus. Neque inficias imus,
 » Siciliam provinciam nostram esse, & civi-
 » tates, quæ in parte Carthaginiensium fue-
 » runt, & uno animo cum illis adversus nos
 » bellum gesserunt, stipendiaris nobis ac
 » vestigales esse. Quin contra, hoc & vos
 » & omnes gentes scire volumus, pro meri-
 » to cuique erga nos fortunam esse. An Cam-
 » panorum pœnæ, de qua neque ipsi quidem
 » queri possunt, nos pœniteat? Hi homines,
 » quum pro iis bellum adversus Samnites per
 » annos prope septuaginta cum magnis nostris
 » cladibus gessissemus, ipsos foedere primum,
 » deinde connubio, atque inde cognationibus,
 » postremo civitate nobis conjunxissemus,
 » tempore nostro adverso primi omnium Ita-
 » liæ populorum, præsidio nostro foede inter-
 » secto, ad Hannibalem defecerunt: deinde,
 » indignati se obsideri a nobis, Hannibalem
 » ad obpugnandam Romam miserunt. Horum
 » si neque urbs ipsa, neque homo quisquam
 » superesset, quis durius, quam pro merito
 » ipsorum, statutum indignari posset? Plures

» sibi met ipsi conscientia scelerum mortem
 » consciverunt, quam a nobis supplicio ad-
 » festi sunt. Ceteris ita oppidum, ita agros
 » ademimus, ut agrum locumque ad habi-
 » tandum daremus; urbem innoxiam stare
 » incolumem pateremur; ut, qui hodie vi-
 » deat eam, nullum obpugnatae captivae ibi
 » vestigium inveniat. Sed quid ego Capuam
 » dico? quum Carthagini victae pacem ac
 » libertatem dederimus. Magis illud est peri-
 » culum, ne, nimis facile victis ignoscendo,
 » plures ob id ipsum ad experiendam adver-
 » sus nos fortunam belli incitemus. Haec pro
 » nobis dicta sint; haec adversus Philippum:
 » cujus domestica parricidia, & cognatorum
 » amicorumque caedes, & libidinem inhumana-
 » norem prope, quam crudelitatem, vos,
 » quo propiores Macedoniae estis, melius
 » nostis. Quod ad vos adinet, Aetoli, nos
 » pro vobis bellum suscepimus adversus Phi-
 » lippum: vos sine nobis cum eo pacem fe-
 » cistis. Et forsitan dicatis, bello Punico oc-
 » cupatis nobis, coactos metu vos leges pa-
 » cis ab eo, qui tum plus poterat, accepisse.
 » Et nos, quum alia majora urguerent, de-
 » positum a vobis bellum & ipsi omisimus.

U. c. 552.
 a. C. 206.

U. c. 552. » Nunc & nos, Deum benignitate Punico
a. C. 200. » perfecto bello, totis viribus nostris in Ma-
 » cedoniam incubuimus : & vobis restituendi
 » vos in amicitiam societatemque nostram for-
 » tuna oblata est ; nisi perire cum Philippo ,
 » quam vincere cum Romanis , mavultis. »

XXXII. HÆC dicta ab Romano quum essent,
 inclinatis omnium animis ad Romanos , Da-
 mocritus prætor Ætolorum, pecunia, ut fa-
 ma est, ab rege accepta, nihil aut huic aut
 illi parti adensus, « Rem magni discriminis
 » consilii nullam esse tam inimicam, quam
 » celeritatem, » dixit. « Celerum enim pœni-
 » tentiam, sed eandem seram atque inutilem,
 » sequi ; quum præcipitata raptim consilia
 » neque revocari, neque in integrum resti-
 » tui possint. Deliberationis autem ejus, cujus
 » ipse maturitatem exspectandam putaret, tem-
 » pus ita jam nunc statui posse. Quum le-
 » gibus cautum esset, ne de pace bellove,
 » nisi in Panætologico & Pylaico concilio, age-
 » retur, decernerent extemplo, ut prætor
 » sine fraude, quum de bello aut de pace
 » agere velit, advocet concilium : &, quod
 » tum referatur decernaturque, ut perinde jus
 » ratumque sit, ac si in Panætologico aut Pylaico

*Damocriti
 prætoris
 Ætolorum
 sententia.*

» con-

LIBER XXXI CAP. XXXIII 237

» concilio actum esset. » Dimissis ita suspensa
re legatis, egregie consultum genti aiebat :
nam, utrius partis melior fortuna belli esset,
ad ejus societatem inclinatos. Hæc in con-
cilio Ætolorum acta.

U. c. 552a.
a. C. 200.

Dimissi
suspensa re
legati.

XXXIII. PHILIPPUS in pigre terra marique
parabat bellum : navales copias Demetriadem
in Thessaliam (a) contrahebat. Attalum Ro-
manamque classem, principio veris, ab Ægina
ratus moturos, navibus maritimæque oræ
præfecit Heraclidem, quem & ante præfece-
rat. Ipse terrestres copias comparabat, magna
se duo auxilia detraxisse Romanis credens,
ex una parte Ætolos, ex altera Dardanos,
faucibus ad Pelagoniam a filio Perseo in-
terclusis. Ab consule non parabatur, sed
gerebatur jam bellum. Per Dassaretiorum
fines exercitum ducebat, frumentum, quod
ex hibernis extulerat, integrum vehens; quod
in usum militi satis esset, præbentibus agris.
Oppida vicique partim voluntate, partim
metu se tradebant. Quædam vi expugnata,
quædam deserta, in montes propinquos refu-
gentibus barbaris, inveniebantur. Ad

Philippus
in pigre
bellum
parat.

Consul per
Dassare-
tiorum fi-
nes ducit
exercitum.

(a) *Thessalia* Gron. *Crev.*

Tom. VII,

Q

U. c. 552.
a. C. 200.

Lyncum (b) stativa posuit prope flumen Bevum : inde frumentatum circa horrea Dalfaretiorum mittebat. Philippus confternata quidem omnia circa, pavoremque ingentem hominum cernebat : sed parum gnarus, quam partem petisset consul, alam equitum ad explorandum, quonam hostes iter intendissent, misit. Idem error apud consulem erat. Movisse ex hibernis regem sciebat, quam regionem petisset ignorans. Is quoque speculatum miserat equites. Hæ duæ alæ ex diverso, quum diu incertis itineribus vagatæ per Dalfaretios essent, tandem in unum iter conveniunt. Neutros fefellit, ut fremitus procul hominum equorumque exauditus est, hostes adpropinquare. Itaque prius, quam in conspectum venirent, equos armaque expedierant. Nec mora, ubi primum hostem videre, concurrenti facta est. Forte & numero & virtute, utpote lecti utrimque, haud inparēs, æquis viribus per aliquot horas pugnarunt. Fatigatio ipsorum equorumque, incerta victoria, diremit prælium. Macedonum quadraginta equites, Romanorum quinque & triginta ceciderunt. Neque eo magis explorati

Exploratores Romani & Macedones concurrunt dubio eventu.

(b) *Lycum Gron. Crev.*

quidquam, in qua regione castra hostium
essent, aut illi ad regem, aut hi ad consu-
lem retulerunt. Per transfugas cognitum est,
quos levitas ingeniourum, ad cognoscendas
hostium res, in omnibus bellis præbet.

XXXIV. PHILIPPUS, aliquid & ad carita-
tem suorum, & ut promptius pro eo pericu-
lum adirent, ratus profecturum se, si equi-
tum, qui ceciderant in expeditione, sepelien-
dorum curam habuisset, adferri eos in castra
iussit, ut conspiceretur ab omnibus funeris
honos. Nihil tam incertum nec tam inæstima-
bile est, quam animi multitudinis. Quod
promptiores ad subeundam omnem dimicatio-
nem videbatur facturum, id metum pigritiam-
que incussit: nam, qui hastis sagittisque &
rara lanceis vulnera facta vidissent, cum Græ-
cis Illyriisque pugnare adsueta, postquam
gladio Hispaniensi detruncata corpora brachii
abscisis (e), aut tota cervice desecta divisa
a corpore capita, patentiaque viscera, & fœ-
ditatem aliam vulnerum viderunt, adversus
quæ tela, quosque viros pugnandum esset,
pavidi vulgo cernebant. Ipsum quoque regem
terror cepit, nondum iusto prælio cum Ro-

*Macedo-
nes terren-
tur con-
spectis vul-
neribus
suorum.*

(e) *abscissis Gron. Crev.*

U. e. 552.
a. C. 200.

*Philippus
miratur
Romano-
rum
Castra.*

manis congressum. Itaque, revocato filio præsidioque, quod in Pelagoniæ faucibus erat, ut iis copiis suas augetet, Pleurato Dardanisque iter in Macedoniam patefecit. Ipse, cum viginti millibus peditum, quatuor equitum, ducibus transfugis, ad hostem profectus, paullo plus ducentos passus a castris Romanis tumulum propinquum Athaco fossa ac vallo communivit: ac, subjecta cernens Romana castra, admiratus esse dicitur & universam speciem castrorum, & descripta suis quæque partibus, tum tendentium ordine, tum itinerum intervallis; & negasse, barbarorum ea castra ulli videri posse. Biduum consul & rex, alter alterius conatus expectantes, continuere suos intra vallum: tertio die Romanus omnes copias in aciem eduxit.

XXXV. REX vero; tam celerem aleam univèrsi certaminis timens, quadringentos Tralles (Illyriorum id, sicut alio diximus loco, est genus) & Cretenfes trecentos, addito iis peditibus pari numero equitum, cum duce Athenagora, uno ex purpuratis, ad laceffendos hostium equites misit. Ab Ro-

LIBER XXXI CAP. XXXV 241

manis autem (d) (aberat acies eorum paullo plus quingentos passus) velites & equitum duæ ferme alæ emissæ: ut numero quoque eques pedesque hostem æquarent. Credidere regii, genus pugnæ, quo adfuerant (e), fore; ut equites, in vicem insequentes refugientesque, nunc telis uterentur, nunc terga darent; Illyriorum velocitas ad excursiones & inpetus subitos usui esset, Cretenses in invehentem se effuse hostem sagittas conjicerent. Turbavit hunc ordinem pugnandi non acrior, quam pertinacior, inpetus Romanorum. Nam haud fecus, quam si tota acie dimicarent, & velites, emissis hastis, cominus gladiis rem gerebant, & equites, ut semel in hostem evecti sunt, stantibus equis, partim ex ipsis equis, partim desilientes inmiscentesque se peditibus, pugnabant. Ita nec eques regius equiti par erat, infuetus ad stabilem pugnam; nec pedes concursator & vagus, & prope seminudus genere armorum, veliti Romano parmam gladiumque habenti, pariterque & ad se tuendum, & ad hostem

U. c. 552.
a. C. 200.

Equestris
pugna.

(d) autem l. cum sublatis parentheos signis Gron.

(e) assueverant Gron. Crev;

U. c. 552. petendum armato. Non tulere itaque dimica-
a. C. 200 tionem; nec alia re, quam velocitate, tutan-
 tes se, in castra refugerunt.

XXXVI. UNO deinde intermisso die, quum omnibus copiis equitum levisque armaturæ pugnaturus rex esset, nocte cætratos, quos peltastas vocant, loco obportuno inter bina castra in insidiis abdiderat; præceperatque Athenagoræ & equitibus, ut, si aperto prælio procederet res, uterentur fortuna: si minus, cedendo sensim ad insidiarum locum hostem pertraherent. Et equitatus quidem cessit: duces cætratae cohortis, non satis expectato signo, ante tempus excitatis suis, occasionem bene gerendæ rei amisere. Romanus, & aperto prælio victor, & tutus a fraude insidiarum, in castra sese recepit. Postero die omnibus copiis consul in aciem descendit, ante prima signa locatis elephantis; quo auxilio tum primum Romani, quia captos aliquot bello Punico habebant, usi sunt. Ubi latentem intra vallum sensit, exprobrans metum subcessit. Postquam ne tum quidem potestas pugnandi dabatur, quia ex tam propinquis stativis parum tuta frumentatio erat, dispersos milites per agros equitibus extem-

*Insidiæ
 Philippi
 inrita.*

*Tum pri-
 mum ele-
 phantis usi
 Romani.*

plo invasuris; octo ferme inde millia, inter-
 vallo (f) tutiorem frumentationem habi-
 turus, castra ad Octolophum (id est loco no-
 men) movit. Quum in propinquo agro fru-
 mentarentur Romani, primo rex intra val-
 lum suos tenuit, ut cresceret simul & ne-
 glegentia cum audacia hosti. Ubi effusos
 vidit, cum omni equitatu & Cretensum au-
 xiliaribus, quantum equitem velocissimi pe-
 dites cursu aquare poterant, citato profectus
 agmine, inter castra Romana & frumentato-
 res constituit signa. Inde, copiis divisis, par-
 tem ad confectandos vagos frumentatores
 emisit, dato signo, ne quem vivum relin-
 querent; cum parte ipse substitit, itineraque,
 quibus ad castra recursuri videbantur hostes,
 obsedit. Jam passim cædes ac fuga erat, nec-
 dum quisquam in castra Romana nuncius
 cladis pervenerat; quia refugientes in regiam
 stationem incidebant: & plures ab obsiden-
 tibus vias, quam ab emissis ad cædem, inter-
 ficiebantur. Tandem inter medias hostium
 stationes elapsi quidam trepidi, tumultum
 magis, quam certum nuncium, intulerunt
 castris.

*U. c. 552.
 a. C. 200.*

*Castra ad
 Octolo-
 phum mo-
 vent.*

*Vagos fru-
 mentato-
 res, cædit
 Philippus.*

(f) millium intervallo Gron. Crev.

*U. c. 552.
a. C. 200.*

XXXVII. CONSUL, equitibus iussis, quæ quisque posset, opem ferre laborantibus, ipse legiones e castris educit, & agmine quadrato ad hostem ducit. Dispersi equites per agros quidam (g) aberrarunt, decepti clamoribus aliis ex alio existentibus loco. Pars obvios habuerunt hostes: pluribus locis simul pugna cœpit. Regia statio atrocissimum prælium edebat. Nam & ipsa multitudine equitum peditumque prope iusta acies erat: & Romanorum, quia medium obsederat iter, plurimi in eam inferebantur. Eo quoque superiores Macedones erant, quod & rex ipse hortator aderat, & Cretenesium auxiliares multos ex inprovise vulnerabant, conferti præparatique in dispersos & effusos pugnantes. Quod si modum in insequendo habuissent, non in præfentis modo certaminis gloriam, sed in summam etiam belli profectum foret: nunc, aviditate cædis intemperantius insecuti, in prægressas cum tribunis militum cohortes Romanas incidere: & fugiens eques, ut primo signa suorum vidit, convertit in effusum hostem equos: versaque momento temporis fortuna pugnæ est, terga dantibus, qui

*Dein re-
pellitur.*

(g) quidem Gron. Crevi

modo secun-
multi fugi-
periere, le-
profundo li-
Rex quoque
sancio equo-
multum ab-
Saluti fuit
pavidumque
quum pe-
posset eq-
concitati-
paludes
castra t-
incolum-
cedonum
ferme
spoliis
XX
temerit-
Nam &
paucis
agro,
& con-
que
ipsum

LIBER XXXI CAP. XXXVIII 245

modo secuti erant. Multi cominus congressi, *U. c. 552^a*
 multi fugientes interfecti : nec ferro tantum *a. C. 200.*
 periere , sed in paludes quidam coniecti ,
 profundo limo cum ipsis equis hausti sunt.
 Rex quoque in periculo fuit : nam , ruente
 faucio equo , præceps ad terram datus , haud
 multum abfuit , quin jacens obprimeretur.
 Saluti fuit eques , qui raptim ipse desiluit ,
 pavidumque regem in equum subjecit. Ipse ,
 quum pedes æquare cursu fugientes non
 posset equites , ab hostibus ad casum regis
 concitatis confossus periit. Rex , circumvectus
 paludes pervias inviasque trepida fuga , in
 castra tandem , jam desperantibus plerisque
 incolumem evasurum , pervenit. Ducenti Ma-
 cedonum equites eo prælio periere. Centum
 ferme capti ; octoginta admodum ornati equi ,
 spoliis simul armorum relatis , abducti.

XXXVIII. FUERUNT , qui hoc die regem *Judicium*
 temeritatis , consulem segnitiae accusarent. *de prælio.*
 Nam & Philippo quiescendum fuisse , quum
 paucis diebus hostes , exhausto circa omni
 agro , ad ultimum inopiæ venturos sciret :
 & consulem , quum equitatum hostium levem-
 que armaturam fudisset , ac prope regem
 ipsum cepisset , protinus ad castra hostium

U. c. 552.
a. C. 200.

ducere debuisset. Nec enim mansuros ita percussos hostes fuisse, debellarique momento temporis potuisse. Id dictu, quam re, ut pleraque, facilius. Nam, si omnibus peditum quoque copiis rex congressus fuisset, forsitan inter tumultum, quum omnes victi metuque percussi ex prælio intra vallum proinus inde supervadentem munimenta victorem hostem fugerent, exui castris potuerit rex. Quum vero integræ copię peditum in castris mansissent, stationes ante portas, præsidiaque disposita essent, quid, nisi ut temeritatem regis, effuse paullo ante secuti percussos equites, imitaretur, profecisset? Neque enim ne regis quidem primum consilium, quo inpetum in frumentatores palatos per agros fecit, reprehendendum foret, si modum prosperæ pugnæ inposuisset. Eo quoque minus est mirum, tentasse eum fortunam, quod fama erat, Pleuratum Dardanosque, ingentibus copiis profectos domo, jam in Macedoniam transcendisse. Quibus si undique circumventus copiis foret, sedentem Romanum debellaturum, credi poterat. Itaque, secundum duas adversas equestres pugnas, multo minus tutam moram in iisdem stativis fore Philippus

*Philippus
recedit.*

ratus, q
hostem
ad consul
dos equi
cunda vi
relictis,

XXXI

quum, v
set, nun
mane po
id quod
tis pars
est. Mo
gravi ag
sul, pri
misso,
quum se
dem stat
sumsit. S
lagonia f
vexit. In
nondum
petissent.
nium stat
versis lim

(b) Peli

LIBER XXXI CAP. XXXIX 247

ratus, quum abire inde & fallere abiens hostem vellet, caduceatore sub occasum solis ad consulem misso, qui inducias ad sepeliendos equites peteret, frustratus hostem, secunda vigilia, multis ignibus per tota castra relictis, silenti agmine abiit.

XXXIX. CORPUS jam curabat consul; quum, venisse caduceatorem, & quid venisset, nunciatum est. Responso tantum dato, mane postero die fore copiam conveniendi, id quod quæsitum erat, nox dieique insequentis pars ad præcipiendum iter Philippo data est. Montes, quam viam non ingressurum gravi agmine Romanum sciebat, perit. Consul, prima luce caduceatore datis induciis dimisso, haud ita multo post abisse hostem quum sensisset, ignarus qua sequeretur, iidem stativis frumentando dies aliquot consumpsit. Stuberam deinde petit, atque ex Pelagonia frumentum, quod in agris erat, convexit. Inde ad Pluvinam (h) est progressus, nondum comperto, quam regionem hostes petissent. Philippus, quum primo ad Bryanium stativa habuisset, profectus inde transversis limitibus, terrorem præbuit subitum

(h) Pellinam Gron. Crev.

V. c. 552.
a. C. 200.

V. c. 552.
a. C. 200.

*Occupat
angustias
qua iter in
Eordæam
erat.*

hosti. Movere itaque ex Pluvina Romanī; & ad Osphagum flumen posuerunt castra. Rex haud procul inde & ipse, vallo super ripam amnis ducto, (Erigonum incolæ vocant) confedit. Inde satis comperto, Eordæam petituros Romanos, ad occupandas angustias, ne superare hostes artis faucibus inclusum aditum possent, præcessit. Ibi alia vallo, alia fossa, alia lapidum congerie, ut pro muro essent, alia arboribus objectis, ita ut locus postulabat, aut materia subpeditabat, permuniit (i); atque (ut ipse rebatur) viam suapte natura difficilem, objectis per omnes transitus operibus, inexpugnabilem fecit. Erant pleraque silvestria circa, incommoda phalangi maxime Macedonum: quæ, nisi ubi prælongis hastis velut vallum ante clipeos objecit, (quod ut fiat, libero campo opus est) nullius admodum usus est. Thracas (k) quoque romphææ, ingentis & ipsæ longitudinis, inter objectos undique ramos impediebant. Cretenesium una cohors non inutilis erat: sed ea quoque ipsa ut, si quis inpetum faceret, in patentem vulneri equum

(i) opere permuniit Gron.

(k) Thraces Gron.

equitemque sagittas conjicere poterat, ita adversus scuta Romana nec ad trajiciendum fatis magnam vim habebat, nec aperti quidquam erat, quod peteret. Itaque id ut vanum teli genus senserunt esse, faxis passim tota valle jacentibus incessabant hostem. Ea, majore cum sonitu, quam vulnere ullo, pulsatio scutorum parumper succedentes Romanos tenuit. Deinde, iis quoque spretis, partim, testudine facta, per adversos vadunt hostes: partim, brevi circuitu quum in jugum collis evasissent, trepidos ex praesidiis stationibusque Macedonas deturbant: &, ut in locis impeditis difficili fuga, plerosque etiam obruncant.

XL. ITA angustiae minore certamine, quam quod animis proposuerant, superatae, & in Eordaeam perventum; ubi pervastatis passim agris, in Elimeam se recepit. Inde inpetum in Orestidem fecit; & oppidum Celentrum est adgressus, in peninsula situm. Lacus moenia cingit: angustis faucibus unum ex continenti iter est. Primo situ ipso freti, clausis portis, imperium abnuere: deinde, postquam signa ferri, ac testudine succedi ad portam, obsesasque fauces agmine hostium viderunt

*U. c. 550.
a. C. 200.*

*Perrumpunt
Romani
angustias*

*U. c. 552.
a. C. 200.*

pruſquam experirentur certamen, metui in
deditionem venerunt. Ab Celetro in Daſſa-
retios proceſſit, urbemque Pelium vi cepit.
Servitia inde cum cetera præda abduxit, &
libera capita ſine pretio dimiſit: oppidum-
que iis reddidit, præſidio valido inpoſito.
Nam & ſita obportune urbs erat ad inpetus in
Macedoniam faciendos. Ita peragratis hoſtium
agris, conſul in loca jam pacata ad Apollo-
niam, unde orſus bellum erat, copias redu-
xit. Philippum averterant Ætoli; & Athama-
nes, & Dardani, & tot bella repente alia
ex aliis locis exorta. Adverſus Dardanos,
jam recipientes ex Macedonia ſeſe, Athenä-
goram cum expeditis peditibus ac majore parte
equitatus miſit, juſſum inſtare ab tergo abeun-
tibus, &, carpendo poſtremum agmen, ſe-
gniores eos ad movendos domo exercitus
efficere. Ætolos Damocritus prætor, qui
moræ ad decernendum bellum ad Naupactum
auctor fuerat, idem proximo concilio ad
arma conciverat: poſt famam equeſtris ad
Oſolophum pugnæ, Dardanorumque & Pleu-
rati cum Illyriis tranſitum in Macedoniam,
ad hæc claſſis Romanæ adventum in Oreum,
&, ſuper circumfuſas tot Macedoniae gentes,
maritimam quoque inſtantem obſidionem.

XLI. HÆ causæ Damocritum Ætolosque restituerant Romanis : &, Amyndro rege Athamanum adjuncto , profecti Cercinium obsedere. Clauserant portas , incertum vi , an voluntate : quia regium habebant præsidium. Ceterum intra paucos dies captum est Cercinium , atque incensum. Qui superfuerant e magna clade , liberi seruique , inter ceteram prædam abducti. Is timor omnes , qui circumcolunt Bœben paludem , relictis urbibus , montes coëgit petere. Ætoli , inopia prædæ inde averfi , in Perrhæbiam (1) ire pergunt. Cyretias ibi vi capiunt , fœdeque diripiunt : qui Malloëam incolunt , voluntate in deditioem societatemque accepti. Ex Perrhæbia Gomphos petendi Amynder auctor erat : & inminet Athamania huic urbi , videbaturque expugnari sine magno certamine posse. Ætoli campos Thessaliæ opimos ad prædam petiere ; sequente , quamquam non probante , Amyndro , nec effusas populationes Ætolorum , nec castra , quo fors tulisset loco , sine ullo discrimine ac cura muniendi , posita. Itaque , ne temeritas eorum neglegentiaque sibi ac suis etiam cladis ali-

U. c. 352.
a. C. 200.

Ætoli &
Athama-
nes bellum
inferunt
Philippo.

Thessa-
liam po-
pulantur.

(1) Perrhæbiam Gron.

U. c. 552.
a. C. 200.

*Obprimun-
tur a
Philippo.*

cujus causa esset, quum campestribus locis subjicientes eos castra Phecado urbi videret, ipse paullo plus quingentorum passuum inde tumulum suis, quamvis levi munimento tutum, cepit. Quum Ætoli, nisi quod populabantur, vix meminisse viderentur, se in hostium agro esse; alii palati semiermes vagarentur, alii in castris sine stationibus per somnum vinumque dies noctibus æquarent, Philippus inopinantibus advenit. Quem quum adesse refugientes ex agris quidam pavidi nunciassent, trepidare Damocritus ceterique duces: & erat forte meridianum tempus, quo plerique graves cibo sopiti jacebant. Excitare igitur alii alios, jubere arma capere, alios dimittere ad revocandos, qui palati per agros prædabantur. Tantaque trepidatio fuit, ut sine gladiis quidam equitum exirent, loricas plerique non induerent. Ita raptim educti, quum universi sexcentorum ægre simul equites peditesque numerum expleissent, incidunt in regium equitatum, numero, animis, armisque præstantem. Itaque primo inpetu fusi, vix tentato certamine, turpi fuga repetunt castra. Cæsi captique quidam, quos equites ab agmine fugientium interclusere.

XLII.

LIBER XXXI CAP. XLII 253

XLII. PHILIPPUS, suis jam vallo adpropinquans, receptui cani iussit. Fatigatos enim equos virosque non tam prælio, quam itineris simul longitudine, simul præpropere celeritate, habebat. Itaque turmatim equites, in vicemque manipulos levis armaturæ, aquatum ire & prandere iubet: alios in statione armatos retinet, opperiens agmen peditum tardius ductum propter gravitatem armorum. Quod ubi advenit, & ipsis imperatum, ut, statutis signis armisque ante se positis, raptim cibum caperent, binis ternisve summum ex manipulis aquandi causa missis: interim eques cum levi armatura paratus instructusque stetit, si quid hostis moveret. Ætoli, (jam enim & , quæ per agros multitudo sparsa fuerat, receperat se in castra) ut defensuri munimenta, circa portas vallumque armatos disponunt, dum quietos hostes ipsi feroces ex tuto spectabant. Postquam mota signa Macedonum sunt, & succedere ad vallum parati atque instructi cœpere, omnes repente, relictis stationibus, per averfam partem castrorum ad tumulum, ad castra Athamanum perfugiunt. Multi in hac quoque tam trepida fuga capti cæsique sunt Ætolo-

*U. c. 552.
a. C. 200.*

*Ætoli
deserunt
castra.*

*U. c. 552.
a. C. 200.* rum. Philippus, si fatis diei superesset, non dubius, quin Athamanes quoque exui castris potuissent, die per prœlium, deinde per direptionem castrorum absumto, sub tumulo in proxima planitie confedit, prima luce insequentis diei hostem adgressurus. Sed Ætoli eodem pavore, quo sua castra reliquerant, nocte proxima dispersi fugerunt. Maximo usui fuit Amynander, quo duce Athamanes, itinerum periti, summis montibus per calles ignotos sequentibus eos hostibus in Ætoliâ perduxerunt. Non ita multos in dispersa fuga error intulit in Macedonum equites, quos luce prima Philippus, ut desertum tumulum vidit, ad carpendum hostium agmen misit.

*Fugiant in
Ætoliâ
cum
Athamani-
nibus.*

*Dardani
male
multati.*

XLIII. PER eos dies & Athenagoras regius præfectus, Dardanos recipientes se in fines adeptus, postremum agmen primo turbavit. Dein, postquam Dardani conversis signis direxere aciem, æqua pugna iusto prælio erat. Ubi rursus procedere Dardani cœpissent, equite & levi armatura regii, nullum talis auxilii genus habentes Dardanos, oneratos immobilibus armis, vexabant: & loca ipsa adjuvabant. Occisi perpauca sunt, plures vulnerati, captus nemo, quia non excedunt

LIB
temere
gnant
bello,
coercit
cepto
nuit de
lorum
Alexan
Prolen
tes me
ex juv
set, n
ret,
certum
parum
gand
Rom
XI
pio a
Malea
mionie
Atheni
per me
in auxili
ibi desu
citandam

temere ordinibus suis, sed confertim & pugnant, & cedunt. Ira damna Romano accepta bello, duabus per obportunas expeditiones coërcitis gentibus, restituerat Philippus, incepto forti, non prospero solum eventu. Minuit deinde ei forte oblata res hostium Ætolorum numerum. Scopas princeps gentis, ab Alexandria magno cum pondere auri ab rege Ptolemæo missus, sex millia peditum & equites mercede conductos Ægyptum avexit. Nec ex juventute Ætolorum quemquam reliquisset, ni Damocritus, nunc belli, quod instaret, nunc futuræ solitudinis admonens, (incertum cura gentis, an ut adverteretur Scopæ, parum donis cultus) partem juniorum castigando domi continuisset. Hæc ea ætate ab Romanis Philippoque gesta erant.

XLIV. CLASSIS a Corcyra ejusdem principio ætatis cum L. Apustio legato profecta, Malea superata, circa Scyllæum agri Hermonionici Attalo regi conjuncta est. Tum vero Atheniensium civitas, cui odio in Philippum per metum jam diu moderata erat, id omne in auxilii præsentis spem effudit. Nec umquam ibi desunt linguæ promptæ ad plebem concitandam: quod genus, quum in omnibus

U. c. 552.
a. C. 200.

Ætolorum
juventus in
Ægyptum
avecta.

Res mari
gestæ.

*U. e. 552.
a. C. 200.*

*Decreta
Athenien-
sum in
Philippum.*

liberis civitatibus , tum præcipue Athenis ,
 ubi oratio plurimum pollet , favore multitu-
 dinis alitur. Rogationem extemplo tulerunt,
 plebesque scivit , « ut Philippi statuæ , ima-
 » gines omnes , nominaque earum , item
 » majorum ejus virilis ac muliebris sexus
 » omnium tollerentur , delerenturque : dies
 » festi , sacra , sacerdotes , quæ ipsius majo-
 » rumve ejus honoris causa instituta essent ,
 » omnia profanarentur. Loca quoque , in
 » quibus positum aliquid inscriptumve ho-
 » noris ejus causa fuisset , detestabilia esse ,
 » neque in iis quidquam postea poni dedica-
 » rique placere eorum , quæ in loco puro
 » poni dedicarique fas esset. Sacerdotes publi-
 » cos , quotiescumque pro populo Atheniensi,
 » fociisque , & exercitibus , & classibus eorum
 » precarentur , toties detestari atque execrari
 » Philippum , liberos ejus , regnumque , ter-
 » restres navalesque copias , Macedonum ge-
 » nus omne nomenque. » Additum decreto ,
 « Si quis quid postea , quod ad notam igno-
 » miniamque Philippi pertineret , ferret , id
 » omne populum Atheniensem jussum : si
 » quis contra ignominiam , prove honore ejus
 » dixisset , fecissetve , qui occidisset eum ,

» jure cæsurum. » Postremo inclusum, « Ut
 » omnia, quæ adversus Pisistratidas decreta
 » quondam erant, eadem in Philippo servaren-
 » tur. » Athenienses quidem literis verbisque,
 quibus solis valent, bellum adversus Philip-
 pum gerebant.

XLV. ATTALUS Romanique, quum Piræeum
 primo ab Hermione petissent, paucos ibi
 morati dies, oneratique æque inmodicis ad
 honores sociorum, atque (m) in ira adver-
 sus hostem fuerant, Atheniensium decretis,
 navigant a Piræeo Andrum. Et quum in por-
 tu, quem Gaureleon vocant, constitissent,
 missis, qui tentarent oppidanorum animos, si
 voluntate tradere urbem, quam vim experi-
 mallent; postquam præsidio regem arcem ten-
 neri, nec se potestatis suæ esse respondebant;
 expositis copiis, omnique adparatu urbium
 obpugnandarum, diversis partibus rex & le-
 gatus Romanus ad urbem subeunt. Plus ali-
 quanto Græcos Romana signa armaque non
 ante visa animique militum, tam promte suc-
 cedentium muros, terruere. Itaque fuga ex-
 templo in arcem facta est: urbe hostes po-
 titi. Et in arce quum biduum loci se magis,

U. c. 552.
 a. C. 200.

Andros
 capta a
 Romanis.

(m) ac quæ in iram Gron, Crev,

U. C. 552.
A. C. 200.

quam armorum, fiducia tenuissent, tertio die pacti ipsi præsidiumque, ut cum singulis vestimentis Delium Bœotix transveherentur, Ea ab Romanis regi Attalo concessa: prædam ornamentaque urbis ipsi avexerunt. Attalus, ne desertam haberet insulam, & Macedonum fere omnibus, & quibusdam Andriorum, ut manerent, persuasit. Postea & ab Delio, qui ex pacto transvecti eo fuerant, promissis regis, quum desiderium quoque patriæ facilius ad credendum inclinaret animos, revocati. Ab Andro Cythnum trajecerunt. Ibi dies aliquot obpugnanda urbe nequidquam absumti: & quia vix operæ pretium erat, abcessere. Ad Prasias (continentis Atticæ is locus est) Issæorum viginti lembi classis Romanorum adjuncti sunt. Ii missi ad populandos Carystiorum agros. Cetera classis Geræstum, nobilem Eubœæ portum, dum a Carysto Issæi redirent, tenuit. Inde omnes, velis in altum datis, maris medio præter Scyrum insulam Icum pervenire: ibi paucos dies, sæviente Borea, retenti: ubi prima tranquillitas data est, Scythum trajecere, vastatam urbem direptamque nuper a Philippo. Per agros palati milites

frumentum , & si qua alia usui esse ad ves- *U. G. 552.*
a. G. 200.
cendum poterant , ad naves retulere. Præda
nec erat quidquam , nec meruerant Græci ,
cur diriperentur. Inde Cassandream petentes ,
primo ad Mendin , maritimum civitatis ejus
vicum , tenuere. Inde quum , superato pro-
montorio , ad ipsa mœnia urbis circumagere
classem vellent , sæva coorta tempestate ,
prope obruti fluctibus , dispersi , magna ex
parte amissis armamentis , in terram effuge-
runt. Omen quoque ea maritima tempestas
ad rem terra gerendam fuit. Nam , conlectis
in unum navibus , expositisque copiis , ad-
gressi urbem , cum multis vulneribus repulsi ,
(& erat validum ibi regium præsidium) in-
rito incepto regressi Canastræum (*n*) Palle-
nes trajecere. Inde , superato Toronæ pro-
montorio , navigantes Acanthum petiere. Ibi
primo ager vastatus , deinde ipsa urbs vi capta
ac direpta. Nec ultra progressi (jam enim &
graves præda naves habebant) retro , unde
venerant , Sciathum , & ab Sciatho Eubœam
repetunt.

(*n*) *Canastrum Gron. Crev.*

*U. e. 552.
a. C. 200.*

*Conlo-
quium*

*Ætolorum
cum Atta-
lo & Ro-
manis.*

XLVI. IBI relicta classe, decem navibus expeditis finum Maliacum intravere ad conloquendum cum Ætolis de ratione gerendi belli. Sipyrrhicas Ætolus princeps legationis ejus fuit, quæ ad communicanda consilia Heracleam cum rege & cum Romano legato venit. Petitum ex fœdere ab Attalo est, ut mille milites præstaret. Tantum enim numerum bellum gerentibus adversus Philippum debebat. Id negatum Ætolis : quod illi quoque gravati prius essent ad populandam Macedoniam exire, quo tempore, Philippo circa Pergamum urente sacra profanaque, abstrahere eum inde respectu rerum suarum potuissent. Ita Ætoli cum spe magis, Romanis omnia pollicentibus, quam cum auxilio dimissi. Apustius cum Attalo ad classem rediit. Inde consultari de Oreo obpugnando cœptum. Valida ea civitas & mœnibus, & quia ante fuerat tentata, firmo erat præsidio. Conjuxerant se iis post expugnationem Andri cum præfecto Agefimbrotto viginti Rhodiæ naves, tectæ omnes. Eam classem in stationem ad Zelasium miserunt, (Isthmiæ id super Demetriadem promontorium est perobportune objectum) ut, si quid inde moverent Macedo-

num naves, in præsidio essent. Heraclides præfectus regius classem ibi tenebat, magis per occasionem, si quam negligentia hostium dedisset, quam aperta vi quidquam aufurus.

Oreum diversi Romani & rex Attalus obpugnabant: Romani a maritima arce, regii adversus vallem inter duas jacentem arces, qua & muro intersepta urbs est. Et ut loca diversa, sic dispari modo etiam obpugnabant: Romani testudinibus, & vineis, & ariete admovendo muris: regii ballistis, catapultisque & alio omni genere tormentorum tela ingerentes. Et pondere ingenti faxa jaciebant, & cuniculos, & quidquid aliud priore obpugnatione expertum profuerat. Ceterum non plures tantum Macedones, quam ante, tuebantur urbem arcesque, sed etiam præsentioribus animis, & castigationibus regis in admissa culpa, simul (o) minarum, simul promissionum in futurum memores, ita ut parum in expugnatione celeri spei esset. Interim & aliud agi posse ratus legatus, relictis, quot satis videbantur ad opera perficienda, militibus, trajicit in proxima continentis: Larissamque (non illam in Thessalia

U. c. 552.
a. C. 200.
Oreum obpugnatum.

(o) & simul Gron. Crev.

*U. c. 552.
a. C. 200.*

nobilem urbem, sed alteram, quam Cremastem vocant) subito adventu, præter arcem, cepit. Attalus quoque Ægeleon, nihil minus quam tale quidquam in alterius obpugnatione urbis timentibus, obpressit. Et jam quum opera in effectu erant circa Oreum, tum præsidium, quod intus erat, labore assiduo, vigiliis diurnis pariter nocturnisque, & vulneribus confectum. Muri quoque pars, ariete incusso subruta, multis jam locis prociderat: perque apertum ruina iter nocte Romani, quodque super portum est, in arcem perruperunt. Attalus luce prima, signo ex arce dato ab Romanis, & ipse urbem invasit, stratis magna ex parte muris: præsidium oppidanique in alteram arcem perfugere, unde biduo post deditio facta. Urbs regi, captiva corpora Romanis cessere.

Capitur.

XLVII. JAM autumnale æquinoctium instabat: & est sinus Euboicus, quem Cœla vocant, suspectus nautis. Itaque, ante hiemales motus evadere inde cupientes, Piræum, unde profecti ad bellum erant, repetunt. Apustius, triginta navibus ibi relictis, super Maleam navigat Corcyram. Regem spatium Initorum Cereris, ut sacris interesset, tenuit,

LIBER XXXI CAP. XLVIII 263

Secundum Initia & ipse in Asiam se recepit, Agefimbroti & Rhodiis domum remisit. Hæc ea ætate terra marique adversus Philippum sociosque ejus a consule & legato Romanis, adjuvantibus rege Attalo & Rhodiis, gesta, Consul alter C. Aurelius ad confectum bellum quum in provinciam venisset, haud clamtulit iram adversus prætorem, quod absente se rem gessisset. Misso igitur eo in Etruriam, ipse in agrum hostium legiones induxit: populandoque, cum præda majore, quam gloria, bellum gessit. L. Furius, simul quod in Etruria nihil erat rei, quod gereret, simul Gallico triumpho inminens, quem, absente consule irato atque invidente, facilius impetrari posse ratus, Romam inopinato quum venisset, senatum in ædæ Bellonæ habuit: expositisque rebus gestis, ut triumphanti sibi in urbem invehi liceret, petit.

XLVIII. APUD magnam partem senatus & magnitudine rerum gestarum valebat, & gratia. Majores natu negabant triumphum, « & » quod alieno exercitu rem gessisset, & quod » provinciam reliquisset aviditate rapiendi per » occasionem triumphii; id vero eum nullo » exemplo fecisse. » Consulares præcipue,

*U. c. 552.
a. C. 200.*

*Aurelius
Cof.
in Gallia,*

*Furius
triumphus
petit.*

*Varis
sententia
in senatu.*

U. e. 552.
a. C. 200.

» expectandum fuisse consulem, » dicebant.
 » Potuisse enim castris, prope urbem positis,
 » tutanda colonia, ita ut acie non decerneret,
 » in adventum ejus rem extrahere. Et, quod
 » prætor non fecisset, senatui faciendum esse.
 » Consulem expectarent : ubi coram discep-
 » tantes consulem & prætorem audissent,
 » verius de causa existimatos esse. » Magna
 pars senatus nihil præter res gestas, & an
 in magistratu suisque auspiciis gessisset, cen-
 sebant spectare senatum debere. « Ex duabus
 » coloniis, quæ velut claustra ad cohiben-
 » dos Gallicos tumultus obpositæ fuissent,
 » quum una direpta & incensa esset, trajec-
 » turumque id incendium, velut ex continen-
 » tibus testis, in alteram tam propinquam
 » coloniam esset, quid tandem prætori fa-
 » ciendum fuisse? Nam, si sine consule geri
 » nihil oportuerit, aut senatum peccasse, qui
 » exercitum prætori dederit, (potuisse enim,
 » si non cum prætoris, sed consulis, exercitu
 » rem geri voluerit, ita finire senatusconsul-
 » tum, ne per prætorem, sed per consulem,
 » gereretur) aut consulem, qui non, quum
 » exercitum ex Etruria transire in Galliam
 » jussisset, ipse Arimini obcurrerit, ut bello

» interesset, quod sine eo geri fas non esset.
 » Non expectare belli tempora moras & dilationes imperatorum. Et pugnandum esse
 » interdum, non quia velis, sed quia hostis
 » cogat. Pugnam ipsam eventumque pugnae
 » spectari oportere. Fufos caesosque hostes:
 » castra capta ac direpta: coloniam liberatam
 » obsidione: alterius coloniae captivos recuperatos restitutosque suis: debellatum uno
 » proelio esse. Non homines tantum ea victoria laetatos, sed Diis quoque immortalibus
 » per triduum supplicationes habitas, quod
 » bene ac feliciter, non quod male ac temere,
 » respublica a L. Furio praetore gesta esset.
 » Data fato etiam quodam Furiae genti Gallica bella.»

XLIX. Hujus generis orationibus ipse amicorumque victa est, praesentis gratia praetoris, absentis consulis majestas; triumphumque frequentes L. Furio decreverunt. Triumphavit de Gallis in magistratu L. Furius praetor. In aerarium tulit trecenta viginti millia aëris, argenti centum septuaginta millia pondo: neque captivi ulli ante currum ducti, neque spolia praelata, neque milites secuti. Omnia, praeter victoriam, penes

*U. c. 552.
 a. C. 200.*

Furius triumphat.

*U. c. 552/
a. C. 200.*

*Scipionis
milites
agris
donati.*

consulem esse adparebat. Ludi deinde a P. Cornelio Scipione, quos consul in Africa voverat, magno adparatu facti. Et de agris militum ejus decretum, ut, quot quisque eorum annos in Hispania aut in Africa militasset, in singulos annos bina jugera acciperet; eum agrum decemviri adsignarent. Triumviri inde creati ad supplendum Venusinis colonorum numerum, quod bello Hannibalis adtenuatæ vires ejus coloniæ erant, C. Terentius Varro, T. Quinctius Flaminius, P. Cornelius Cn. F. Scipio. Hi colonos Venusiam adscripserunt. Eodem anno C. Cornelius Cethegus, qui proconsul Hispaniam obtinebat, magnum hostium exercitum in agro Sedetano fudit. Quindecim millia Hispanorum eo prælio dicuntur cæsa, signa militaria capta octo & septuaginta. C. Aurelius consul, quum ex provincia Romam comitiorum causa venisset, non id, quod animis præceperant, questus est, « Non expectarum se ab senatu, » neque disceptandi cum prætore consuli potestatem factam : sed ita triumphum decrevisse (p) senatum, ut nullius, nisi ejus, qui triumphaturus esset, haud eorum, qui

(p) *decrevisse Gron. Crev.*

» bello interfuissent, verba audiret. Majores *U. c. 552.*
 » ideo instituisse, ut legati, tribuni militum, *a. C. 200.*
 » centuriones, milites denique triumpho ad-
 » essent; ut veritas rerum gestarum ejus, cui
 » tantus honos haberetur, publice videretur.
 » Ecquem ex eo exercitu, qui cum Gallis
 » pugnaverit, si non militem, lixam saltem
 » fuisse, quem percunctari posset senatus,
 » quid veri prætor vanive referret? »

Comitia.

Comitiis deinde diem edixit (q) : quibus creati
 sunt consules L. Cornelius Lentulus, P. Vil-
 lius Tappulus. Prætores inde facti L. Quinc-
 tius Flamininus, L. Valerius Flaccus, L.
 Villius Tappulus, Cn. Bæbius Tamphilus.

L. ANNONA quoque eo anno pervilis fuit.
 Frumenti vim magnam ex Africa advectam
 ædiles curules M. Claudius Marcellus & Sex.
 Ælius Pætus binis æris in modios populo
 diviserunt : & ludos Romanos magno adpa-
 ratu fecerunt : diem unum instaurarunt : signa
 ænea quinque ex multaticio argento in æra-
 rio posuerunt. Plebei ludis ab ædilibus L.
 Terentio Massiliota (r) & Cn. Bæbio Tam-
 philo, quem prætorem designaverant, ter-
 toti instaurati. Et ludis funebres eo anno per
 quatrimum in foro, mortis M. Valerii Lævini
 caussa, a P. & M. filiis ejus facti : & munus

Vilis
annona.Ludi, in
quibus 25
paria gla-
diatorum.(q) *indixit Gron. Crev.*(r) *Massa Gron. Crev.*

U. c. 552.
a. C. 200.

gladiatorium datum ab iis. Paria quinque & viginti pugnarunt. M. Aurelius Cotta, decemvir sacrorum, mortuus. In ejus locum M. Acilius Glabrio subfectus. Comitibus ædiles curules creati sunt forte ambo, qui statim occipere magistratum non possent. Nam C. Cornelius Cethegus absens creatus erat, quum Hispaniam obtineret provinciam; C. Valerius Flaccus, quem præsentem creaverant (s), quia flamen Dialis erat, jurare in leges non poterat: magistratum autem plus quinque dies, nisi qui jurasset in leges, non licebat gerere. Petente Flacco, ut legibus solveretur, senatus decrevit, ut, si ædilis, qui pro se juraret, arbitrato consulum daret, consules, si eis videretur, cum tribunis plebis agerent, uti ad plebem ferrent. Datus, qui juraret pro fratre, L. Valerius Flaccus, prætor designatus. Tribuni ad plebem tulerunt, plebesque scivit, ut perinde esset, ac si ipse ædilis jurasset. Et de altero ædile scitum plebis est factum, rogantibus tribunis, quos duos in Hispaniam cum imperio ad exercitus ire juberent, ut C. Cornelius ædilis curulis ad magistratum gerendum veniret, & L. Manlius Acidinus decederet de provincia multos post annos. Plebes (t) Cn. Cornelio Lentulo & L. Stertino pro consuli-bus imperium esse in Hispania jussit.

(s) *creant Gron. Crev.* (t) *plebs Gron. Crev.*